

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

CİLT : 22

Seksen birinci İqtima

27.7.1338 Perşembe

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	3	7. — Sinob Mebusu Hakkı Hami Beyin,	
2. — Âzayı kiram muamelâtı	6,9,30	yoklamada bulunmıyanlardan kistelyevm	
1. — İstida Encümeni Riyasetine Er-		yapılmasına dair tavriri	30
zurum Mebusu Durak Beyin, Encümen		3. — Lâyhalar	3
Kâtipliğine Tokad Mebusu Hamdi Beyin		1. — Konya'da ikamete memur kah-	
intihabedildiklerine dair Encümen Riya-	6	veci Hacı İlyasoğlu Hacı Hasan'ın cezası-	3
seti tezkeresi		nın affına dair kanun lâyihası	
2. — Dördüncü Şubeden Muvazenei		2. — 14 Eylül 1330 tarihli Tayinat ve	
Maliye Encümenine Sivas Mebusu Ziya		yem Kanununun tadiline dair kanun lâ-	3
Beyin intihabedildiğine dair Şube Riyaseti	6	yihası	
tezkeresi		3. — 27 Şubat 1329 tarihli ferağ ve in-	
3. — Memurin Muhakemat Heyetinden		tikal hareları hakkındaki Kanuna müzey-	3
istifa ettiğine dair Kastamonu Mebusu		yel kanun lâyihası	
Besim Beyin tavriri	6:7	4. — Yalvaç Ahzi Asker Şubesi sabık	
4. — Canik Mebusu Süleyman Beyin		Bölükler Kumandanı yüzbaşı Hakkı Efen-	
Memurin Muhakemat Heyeti Âzalığına	7	dinin cezasının affına dair kanun lâyihası	3:4
intihabı		5. — Emrazi sâriye tahsinatına yüz	
5. — Mebuslardan bâzularına izin veril-		bin lira ilâvesine dair kanun lâyihası	4
mesine dair Divanı Riyaset Kararı	7	6. — Düşman tarafından ihrak olunan	
6. — İstiklâl mahkemeleri Kanununun		Sakarya İlica karyesiyle emsali kura aha-	
tadili için teşekkül edecek Muvakkat En-		lisinin 1337 senesi âşar ve tekâlifi saire	
cümene Müdafaa-i Milliye, Dahiliye ve Ad-		borçlarının tehiri tahsili hakkında kanun	
liye encümenlerinden intihabedilen âzaya		lâyihası	4
dair mezkûr encümenler riyaseti tezkere-		7. — İkinci sınıf ihtiyat zâbitlerinin	
leri	9	sınıfı muvazzafa nakillerine ve terhisten	

	Sayfa		Sayfa
sonra terfihi hallerine dair kanun lâyihası	4	Defterihakani muamelâtına dair takriri	6
8. — Suriye ve Irak ve sair memaliki hârre ahâlisinden olup istifalarının kabulünü istida eden ümera ve zâbitan hakkında kanun lâyihası	4	2. — Kütahya Mebusu Cemil Beyin, Pontüs meselesinden dolayı mahkûm Aleksandros'a ait develerle Arif Arslan ismindeki şahsa ait takriri	6
9. — Düşman karşısından müsellâhan ve müttefikân firarlarından dolayı idama mahkûm Sekizinci Fırka Hücum Taburundan Mehmedoğlu İsmail ile beş refikinin idam cezalarının affına dair kanun lâyihası	4	7. — Muhtelif evrak	5
10. — Suriye ve Irak Hükümetleri hududundaki livalarla Adana vilâyeti jandarma efradına gönüllü muhassasatı verilmesine dair kanun lâyihası	4	1. — On Temmuz İdi Millisi münasebetiyle mevрут telgraflar	5
11. — Düşman karşısından müsellâhan firar eürmünden dolayı idama mahkûm edilmiş olan Hasanoğlu Ahmed'in cezasının affına dair kanun lâyihası	4	2. — Trakya'nın seneci devriyei işgali münasebetiyle mevрут telgraflar	5
4. — Teklifler	5	8. — Mazbatalar	5,7
1. — Bursa Mebusu Muhiddin Baha Beyin, Ömer Naci Bey merhumun mahdumuna hidematı vataniye tertibinden maas tahsis edilmesine dair kanun teklifi (2/549)	5	1. — Defterihakani Müdüriyeti Umumiyesinin ıslahı hakkında Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası	5:6
5. — Tezkereler	4	2. — Yenihan hâdisesinden dolayı küreğe mahkûm edilmiş olan Yenihan'ın Kiremitli karyesinden Hacı Hasan'ın affına dair İstida Encümeni mazbatası	7
1. — Harcırah Kararnamesinin 28 nci maddesinin tefsirine dair Maliye Vekâleti tezkeresi	4	3. — Erzurum Mebusu Salih Efendinin, ic adha şerefine fiili şeni mahkûmlarından gayrısından sülüsani müddeti cezaiyelerini ikmal etmiş olanların afları hakkında kanun teklifi ve Adliye Encümeni mazbatası (2/545)	7,19:20
2. — Mirî ormanlardan dun bedelle satılmış olan ağaç ve saire bedellerinin tarifî hazıradaki fiyatına iblâğına dair kanun lâyihasının iadesi hakkında İktisat Vekâleti tezkeresi	4:5	9. — Müzakere edilen maddeler	9,20
6. — Takrirler	6	1. — 1338 senesi Muvazenei Umumiye kanun lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası	9
1. — Çorum Mebusu Haşim Beyin;		4 — <i>Müdafaai Milliye Vekâleti bütçesi</i> 10:19	
		2. — Hiyaneti vataniye mücrimininden bir kısmının affına dair olan Kanunun tefsiri lüzumana dair Adliye Vekâleti tezkeresi ile divanı harblerce vazaifi askeriye den dolayı mahkûm edilmiş olan eşhasın, Hiyaneti vataniye mücrimininden bir kısmının affına dair olan Kanundan istifade edip etmiyeceklerine dair Müdafaai Milliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbataları	20:30

BİRİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 2,05

REİS — Reisisani Dr. Adnan Beyefendi

KÂTIPLER : Ziya Hurşid Bey (Lâzistan), Hakkı Bey (Van)

REİS — Celseyi açıyorum. Zaptı sabık okunacak.

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci Celse

Reisisani Adnan Beyefendinin tahtı Riyasetlerinde bilinikât zaptı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul olundu. İdi millî münasebetiyle mevрут tebrik telgraflarına cevap yazılması tensibe edildi. Süvari Mülâzımisanisi Ferid Efendinin İstiklâl Madalyasıyla taltîfine dair İera Vekilleri Riyaseti tezkeresi okunarak kabul edildi. Sinob Mebusu Şevket Beyin, İnebolu Evkaf Memuru İsmail Hakkı Efendinin evrakının tetkik ettirilmesine dair temenni takriri Şer'îye ve Evkaf Vekâletine, Tunalı Hilmi Beyin, Ordu'da müntezir Güneş mecmuasının esbabı tatiline dair sual takriri ile, Karahisari Şarki Mebusu Mustafa Beyin Karahisari Şarki sancağı asayişine mütaallik sual takriri Dahiliye Vekâletine havale edildi. Badema sual takrirleri hakkında Nizamnamei Dahili mucibince muamele ifa olunması karargir oldu. Askerî Ceza Kanununun 24 nci maddesinin tadiline dair Adliye Encümeni mazbatasını ruznameye alındı. İktisat Vekâleti bütçesine zam icrasına dair Kanun ikinci defa tâyini esamî ile reye konuldu. Memurin Muhakemat Heyetiyle Encümeni için en çok rey alanlar bu intihaba mahsus olmak üzere reyi işari ile intihabedilerek İera Vekilleri Reisi Rauf Beyefendinin talebi üzerine celse hafiyeye geçildi.

(İkinci, üçüncü, dördüncü celseler hafidir.)

Beşinci Celse

Adnan Beyefendinin tahtı Riyasetlerinde bilinikât İktisat bütçesine zam icrasına dair Kanunun 124 reyle kabul olunduğu ve Perşembe

günü içtima olunacağı bittebliğ celseye nihayet verildi.

Reisisani	Kâtip	Kâtip
Dr. Adnan	Lâzistan	Van
	Ziya Hurşid	Hakkı

REİS — Efendim zaptı sabık hulâsası hakkında söz istiyen var mı? (Kabul sadaları.) Zaptı sabık aynen kabul edildi.

3. — LÂYİHALAR

1. — *Konya'da ikamete memur kahveci İlyasoğlu Hacı Hasan'ın cezasının affına dair kanun lâyihası*

REİS — Efendim Konya'da ikamete memur kahveci Hacı İlyasoğlu Hacı Hasan'ın cezasının affına dair Heyeti Vekileden mevрут lâ-yihai kanuniye var. Adliye Encümenine gönderiyoruz.

2. — *14 Eylül 1330 tarihli Tayınat ve Yem Kanununun tadiline dair kanun lâyihası*

REİS — 14 Eylül 1330 tarihli Tayınat ve Yem Kanunnamesine müzeyyel mevaddı havi Heyeti Vekileden mevрут lâ-yihai kanuniye var. Muvazenei Maliye Encümenine gönderiyoruz.

3. — *27 Şubat 1329 tarihli ferağ ve intikal hareları hakkındaki Kanuna müzeyyel kanun lâyihası*

REİS — Ferağ ve intikal harelarına dair 27 Şubat 1329 tarihli Kanunu muvakkate müzeyyel mevaddı havi Heyeti Vekileden mevрут lâ-yihai kanuniye var. Kavanini Maliye Encümenine gönderiyoruz.

4. — *Yalvaç Ahzi Asker Şubesi sabık Bölükler Kumandanı yüzbaşı Hakkı Efendinin cezasının affına dair kanun lâyihası*

REİS — Yalvaç Ahzi Asker Şubesi Bölükler Kumandanı sabıki yüzbaşı Hakkı Efendinin cezasının afiyle rütbesinin iadesine dair Heyeti Vekileden mevрут lâyihai kanuniye var. Adliye Encümenine gönderiyoruz.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Adliye ve Müdafaai Milliye encümenlerine gitsin efendim.

REİS — Adliye ve Müdafaai Milliye encümenlerine gönderiyoruz.

5. — *Emrazı sâriye tahsisatına 100 bin lira ilâvesine dair kanun lâyihası*

REİS — Emrazı sâriye tahsisatına yüz bin lira daha ilâvesine dair Heyeti Vekileden mevрут lâyihai kanuniye var. Muvazenei Maliye Encümenine gönderiyoruz.

6. — *Düşman tarafından ihrak olunan Sakarya Ilca karyesiyle emsali kura ahalisinin 1337 senesi âşar ve tekâlifi saire borçlarının tehiri tahsili hakkında kanun lâyihası*

REİS — Düşman tarafından ihrak olunan Sakarya Ilca karyesiyle emsali kura ahalisinin 1337 senesi âşar ve tekâlifi saire deyinlerinin tehiri tahsili hakkında Heyeti Vekileden mevрут lâyihai kanuniye var. Muvazenei Maliye Encümenine gönderiyoruz.

7. — *İkinci sınıf ihtiyat zâbitlerinin sınıfı muvazzafa nakillerine ve terhisten sonra terfi hallerine dair kanun lâyihası*

REİS — İkinci sınıf ihtiyat zâbitanının sınıfı muvazzafa nakilleri ve badetterhis terfi halleri hakkında Heyeti Vekileden mevрут lâyihai kanuniye var. Müdafaai Milliye Encümenine gönderiyoruz.

8. — *Suriye, Irak ve sair memaliki hârre ahalisinden olup istifalarının kabulünü istida eden ümera ve zâbitan hakkında kanun lâyihası*

REİS — Suriye ve Irak ve sair memaliki hârre ahalisinden olup kabulü istifalarını istida eden ümera ve zâbitan hakkında Heyeti Vekileden mevрут lâyihai kanuniye var. Müdafaai Milliye Encümenine gönderiyoruz.

9. — *Düşman karşısından müsellâhan ve müttefikan firarlarından dolayı idama mahkûm 8 nci Fırka Hücum Taburundan Mehmedoğlu*

İsmail ile beş refikinin idam cezalarının affına dair kanun lâyihası

REİS — Düşman karşısından müsellâhan ve müttefikan firarlarından dolayı idama mahkûm Sekizinci Fırka Hücum Taburundan Mehmedoğlu İsmail ile beş refikinin idam cezalarının affına dair Heyeti Vekileden mevрут lâyihai kanuniye var. Adliye Encümenine gönderiyoruz.

10. — *Suriye ve Irak hükümetleri hududundaki livalarla Adana vilâyeti jandarma efradına gönüllü muhassasatı verilmesine dair kanun lâyihası*

REİS — Irak ve Suriye hükümetleriyle hemhudut livalarla Adana vilâyeti jandarma efradına gönüllü muhassasatı itası hakkında Heyeti Vekileden mevрут lâyihai kanuniye var. Muvazenei Maliye Encümenine gönderiyoruz.

11. — *Düşman karşısından müsellâhan firar cürmünden dolayı idama mahkûm edilmiş olan Hasanoglu Ahmed'in cezasının affına dair kanun lâyihası*

REİS — Düşman karşısından müsellâhan firar cürmünden idama mahkûm Hasanoglu Ahmed'in cezasının affına dair Heyeti Vekileden mevрут lâyihai kanuniye var. Adliye Encümenine gönderiyoruz.

5. — TEZKERELER

1. — *Harcirah Kararnamesinin 28 nci maddesinin tefsirine dair Maliye Vekâleti tezkeresi*

REİS — Harcirah Kararnamesinin yirmi sekizinci maddesinin tefsirine dair Maliye Vekâleti tezkeresi var. Kavanini Maliye Encümenine gönderiyoruz.

2. — *Mirî ormanlardan dun bedel ile satılmış eşcar ve saire bedellerinin tarifei hazıradaki fiyata iblâğına dair olan lâyihai kanuniyenin iadesi lüzumuna dair İktisat Vekâleti tezkeresi*

REİS — Okunacak.

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Mukaddema mirî ormanlardan dun bedel ile satılmış olan eşcar ve saire bedellerinin tarifei hazıradaki fiyata iblâğına dair makamı vekâleti âcizden tanzim olunup Heyeti Vekile Riyaseti

Celilesinden 5 Temmuz 1338 tarih ve 6/928 numaralı tezkere ile Riyaseti Celilelerine takdim kılınmış olan üç maddelik esbabı mucibeli 25 Mayıs 1338 tarihli kanun lâyihasının görülen lüzuma binaen iadesine müsaade buyurulması mâruzdur. Olbapta emrî ferman hazreti menlehülem-rindir.

İktisat Vekili
Mahmud Esad

REİS — Bu lâyihai kanuniyeyi İktisat Vekâleti istiyor. İadesini kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

4. — TEKLİFLER

1. — *Bursa Mebusu Muhiddin Baha Beyin, Ömer Naci Bey merhumun mahtumuna hidematı vataniye tertibinden maaş tahsis edilmesine dair kanun teklifi (2/549)*

REİS — Şehit Ömer Naci Bey merhumun mahdumuna emsali misillü hidematı vataniye tertibinden maaş tahsisine dair Bursa Mebusu Muhiddin Baha Beyle rüfekasının teklifi kanunisi var. Lâyiha Encümenine gönderiyoruz.

7. — MUHTELİF EVRAK

1. — *On Temmuz îdi millisi münasebetiyle mevrut telgraflar*

2. — *Trakya'nın senei devriyei işgali münasebetiyle mevrut telgraflar*

REİS — On Temmuz îdi millisi ve Trakya'nın senei devriyei işgali münasebetiyle mevrut telgraflar var. Telgrafların nereden geldiği okunacak.

FEYZİ Ef. (Malatya) — Okunmaya hacet yok. Nerelerden geliyorsa cevap yazılsın.

REİS — Trakya'nın senei devriyei işgali münasebetiyle mevrut telgraflar :

Balâ Müdafaai Hukuk Cemiyeti ve Belediye Riyasetinden, Urfa Mutasarrıflığından, Kayseri Müdafaai Hukuk Cemiyetinden ve Belediye Riyasetinden, Karamürsel Müdafaai Hukuk Cemiyetinden, İzmit Müdafaai Hukuk Cemiyetinden, Siverek Müdafaai Hukuk Cemiyetinden, Adapazarı Müdafaai Hukuk Cemiyeti ve Belediye Riyaseti ve âzasından.

On Temmuz îdi millisi münasebetiyle:

İzmit Mutasarrıflığından.

REİS — Divanî Riyasetçe münasip cevaplar yazılır efendim.

8. — MAZBATALAR

1. — *Defterihakani Müdüriyeti Umumiyesinin ıslahı hakkında Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası*

REİS — Defterihakani Müdüriyeti Umumiyesinin kesbi intizam ve tekâmülü için Maliye Vekâletinin sarfı mesai eylemesi lüzumuna dair Muvazenei Maliye Encümeni tezkeresi var. Maliye Vekâletine gönderelim.

EMİN B. (Erzincan) — Okunsun da zapta geçsin hiç olmazsa...

Riyaseti Celileye

Defterihakani İdaresi teşkilâtı idariyemizde kadimen nezaret derecesinde ehemmiyetli telâki edilmiş bir teşkilâttır. Evvelce bir nezaret iken emanet derecesine tenzil edilerek varidatla alâkadar olmak münasebetiyle yalnız o noktai nazar düşünülerek Maliyeye raptolunmuştur. Halbuki halkın hukuku mülkiye ve tasarrufiyesini zabıt ve tescil, intikal, taksim, mübadele, ifraz gibi kazaya, vefaen ferağda bedelin ademitesviyesinden dolayı mefruğun bey'i ile bedelinden deyni tesviye gibi icraya mütaallik ahkâmı ifa ile mükellef olmak dolayısıyla umuru Maliyeden ziyade hukuku eghasa ait bir vazife olmakla Maliyeye merbutiyeti varidatın ciyabeti cihetinden kabili teeviz olsa bile muamelâtı dahiliyesinde İstanbul'daki Defterihakani Emaneti gibi müstakil olması ve hele taşra memurini Maliyesinin müdahalesinden masun bulunması iktiza eder. Maalesef iki seneden beri Maliye Vekâleti mülhakat Defterihakani ve Tapu memurlarını âdetâ mahalleri muhasebecilerinin emri tahtında mülhak bir daire haline koymuş ve muhasebeciler bilâimtihan maiyetleri kâtiplerinden arzu ettiğini Defterihakani başkitabeti, Tapu memuriyeti ve kitabeti tâli memuriyetlere tâyin etmek suretiyle idarenin müstahdemini sahibi ihtisas olmaktan uzaklaştırılmıştır. Bu husus encümenimizde Maliye Vekili Beyefendinin huzuriyle müzakere edilmiş ve mülhakat Defterihakani idarelerinin muhasebelerden fekki irtibatıyla doğrudan doğruya icrayı muhabere etmeleri ve Defterihakani Müdüriyeti Umumiyesinin hiç olmazsa İstanbul'daki idarei umumiye derecesinde

kesbi intizam ve tekâmül edebilmesi için vekâletin doğrudan doğruya sarfı mesai eylemesi ve Defterihâkani idarelerine tâyin olunacak büyük, küçük memurların sahibi ihtisas müstahdemîn meyanından tefrik ve intihabı hususunun temini ve mülhakata da ekîden ihtaratta bulunulması encümenimizce takarrür etmiş olmakla bu veçhe ile ifayı muamele olunmak üzere keyfiyetin Maliye Vekâleti Celilesine işarı rica olunur efendim.

26 Temmuz 1338

Muvazenei Maliye Encümeni Reisi
Gabianteb Mebusu
Ali Cenani

MUSTAFA B. (Karahisarî Şarki) — Bu takririn Defterihakani Encümenine havalesi lâzımgelir.

REİS — Efendim muvafık görürseniz Defterihakani Encümenine havale edelim. (Muvafık sadaları) Defterihakani Encümenine gönderiyoruz.

HASAN BASRÎ B. (Karesi) — Hacet yok efendim.

6. — TAKRİRLER

1. — *Çorum Mebusu Haşim Beyin Defterihakani muamelâtına dair takriri*

REİS — Defterihakani muamelâtı hakkında Çorum Mebusu Haşim Beyin de takriri var. Aynı meseleye dairdir. Bunu da Defterihakani Encümenine gönderiyoruz.

2. — *Kütahya Mebusu Cemil Beyin, Pontüs meselesinden dolayı idama mahkûm Aleksandros'a ait develerle Arif Arslan isimindeki şahsa ait takriri*

REİS — Pontüs meselesinden idama mahkûm Aleksandros'a ait develerle Arif Arslan namındaki şahsa dair Kütahya Mebusu Cemil Beyin takriri var. Tahkikatın devamını talebediyor. Bunu da Müdafaai Milliye'ye gönderiyoruz.

CEMİL B. (Kütahya) — Efendim benzeniz söz istiyorum. Müdafaai Milliye Vekâleti zaten tahkikat yapıyor. Bendeniz heyetin bir karar vermesini istiyorum.

REİS — Heyetin kararına lüzum yoktur.

CEMİL B. (Kütahya) — Dahiliye Vekâletine havale edilsin.

REİS — İkisine de göndeririz.

2. — AZAYI KİRAM MUAMELÂTI

1. — *İstida Encümeni Riyasetine Erzurum Mebusu Durak Beyin, Encümen Kâtipliğine, Tokad Mebusu Hamdi Beyin intihabedildiklerine dair encümen Riyaseti tezkeresi*

REİS — Encümen intihabatına dair İstida Encümeni tezkeresi var efendim. Okunacak.

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Encümenimiz 26 Temmuz 1338 tarihinde içtima ederek Riyasetten müstafi Sivas Mebusu Mustafa Taki Efendinin yerine Erzurum Mebusu Mustafa Durak Bey ve yine Kitabebinden istifâ eden Anteb Mebusu Ragıb Beyin yerine de Tokad Mebusu Hamdi Beyin intihabedildikleri berayı malûmat arz olunur efendim.

İstida Encümeni Reisi
Mustafa Durak

2. — *Dördüncü Şubeden Muvazenei Maliye Encümenine Sivas Mebusu Ziya Beyin intihabedildiğine dair Şube Riyaseti tezkeresi*

REİS — Encümen intihabatındaki sehvin tashihine dair Dördüncü Şube Riyaseti tezkeresi var, okunacak :

Riyaseti Celileye

Şubemizden Muvazenei Maliye Encümenine Sivas Mebusu Ziya Bey intihab olunmuş iken 22 Temmuz 1338 tarih ve 16 numaralı tezkerede sehven Taki Efendinin ismi yazılmış ve Heyeti Umumiyede o suretle kıraat olunmuştu. Şubemizden encümeni mezkûre intihab olunana zatın Taki Efendi olmayıp Ziya Bey olduğu tashihan arz olunur efendim.

26 Temmuz 1338

Dördüncü Şube Reisi
Mersin
İsmail Safa

3. — *Memurîn Muhakemat Heyetinden istifâ ettiğine dair Kastamonu Mebusu Besim Beyin takriri*

REİS — Muhakemat Heyetinden istifasına dair Kastamonu Mebusu Besim Beyin takriri var; okunacak.

Riyasete

Muhakemat Heyetine intihabolunmuşum. Af-fımı rica ederim.

Kastamonu
Besim

4. — *Canik Mebusu Süleyman Beyin Memu-rin Muhakemat Heyeti âzalığına intihabı*

REİS — Efendim sıra Canik Mebusu Süley-man Beyindir. Malûmuâliniz böyle bir kararı-mız vardı, en çok rey alanı reyi işari ile intib-ediyoruz, Kastamonu Mebusu Besim Beyin ye-rine Canik Mebusu Süleyman Beyin intihab nı kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edil-miştir.

5. — *Mebuslardan bâzularına izin verilmesine dair Divanı Riyaset kararı*

REİS — Mezuniyete mütaallik Divanı Riya-set kararı var. okunacak.

Heyeti Umumiyye

Âtide isimleri muharrer âzayı kiramın tahak-kuk eden mazeret ve esbabı sıhhiyelerine binaen isimleri hizalarında gösterilen müddetlerle me-zuniyetleri Divanı Riyasetin yirmi birinci içti-maında tensip kılınmış olmakla Heyeti Umumiye-nin nazarı tasvibine arz olunur efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisisanisi
Dr. Adnan

Hacı Arif Bey (İstanbul) üç ay, Salih Efen-di (Erzurum) iki ay, Ömer Lûtfi Bey (Amasya) üç ay, Hasan Efendi (Denizli) üç ay, Hamdi Bey (Gene) üç ay, Celâl Nuri Bey (Gelibolu) hitamından itibaren ve temdiden üç ay, Arslan Bey (Maraş) üç ay.

REİS — Efendim Hacı Arif Bey (İstanbul) un üç ay mezuniyetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Salih Efendi (Erzurum) un iki ay mezuniye-tini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edil-miştir.

Ömer Lûtfi Bey (Amasya) nın üç ay mezu-niyetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Hasan Efendi (Denizli) nin üç ay mezuniye-tini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edil-miştir.

Hamdi Bey (Gene) in üç ay mezuniyetini ka-bul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Arslan Bey (Maraş) ın üç ay mezuniyetini ka-bul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Celâl Nuri Bey (Gelibolu) nun hitam müdde-tinden itibaren ve temdiden üç ay mezuniyetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. (Ret sadaları, Divanı Riyasetin kararı var sadaları)

Efendim ekseriyet vardır. Zaten hastadır. Ra-poru vardır, kabul edilmiştir.

2. — *Yenihan hâdisesinden dolayı küreğe mahkûm edilmiş olan Yenihan'ın Kiremitli kar-yesinden Hacı Hasan'ın affına dair İstida Encü-meni mazbatası* k

REİS — Yenihan hâdisesinden dolayı müeb-bet kürek cezasına mahkûm Yenihan'ın kiremitli karyesinden Hacı Hasan'ın seyhuhati hasebiyle affı hakkındaki teklife dair İstida Encümeni maz-batası var. Ruznameye alıyoruz.

3. — *Erzurum Mebusu Salih Efendinin, İydi adha şerefine fiili şeni mahkûmlarından gayri-sından sülüsani müddeti cezaîyelerini ikmal et-miş olanların afları hakkında kanun teklifi ve Adliye Encümeni mazbatası (2/545)*

REİS — Hiyaneti vataniye ve fiilî şeniden maada ceraim erbabından sülüsani müddeti ceza-iyelerini ikmal edenlerin affı hakkındaki teklifin reddine dair Adliye Encümeni mazbatası var. Bu-nu da ruznameye alıyoruz.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Efendim şimdiki mezuniyetler hakkında bir şey söyleyece-ğim. Efendim geçen gün Divanı Riyaset bir ka-rar ittihaz etmişti ve burada okundu ki, mezu-nen gidip de temdidi mezuniyeti için müracaat edenlerin mezuniyetleri kabul edilmeyecekti. Eğer bu Meclis kararından vazgeçmiş ise verdiği karar doğrudur (Gürültüler)

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Raporu var efendim.

REİS — Efendim raporu vardır. Arzu eden-ler tetkik buyurur efendim (Muvafık sadaları)

EMİN B. (Erzincan) — Efendim bendenizin de bir takririm vardı.

REİS — Efendim celsei hâfiye yapacağız. Samiin lütfen salonu tahliye etsinler.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Efendim Askerî Ceza Kanunnamesinden bir maddenin tadiline dair olan kanun müstaceliyet kararıyla

Encümeni Adliyeye gitmişti. Bu hususta nazarı dikkati celbediyorum.

Hitamı celse; saat : 2,50

(İkinci celse hafidir.)

ÜÇÜNCÜ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 3,20

REİS — Birinci Reisvekili Mehmed Vehbi Efendi Hazretleri

KÂTİP : Ziya Hürşid Bey (Lâzistan)

Müdafaai Milliye bütçesinin takdimen müzakeresine dair karar

ALİ CENANİ B. (Gazianteb) — Efendiler, Heyeti Celilenin malûmuâlileridir ki, dünkü gün, bütçeye tahsis edilmiş bir gündü. Dün bütçeyi müzakere edemedik. Önümüzde bayram geliyor. Müdafaai Milliye Vekâleti bütçesini Heyeti Celileniz eğer bugün müzakere ederse, bayramdan evvel bu işi hallederse bayram tatilinde encümen çalışabilir (Nevahi Kanununa tahsis edilmiştir bugün sesleri) Dün de efendim Müdafaai Milliye Bütçesine tahsis edilmişti. Fakat edilmedi. Binaenaleyh Müdafaai Milliye bütçesinin müzakere edilmesini rica ederim.

RAGİB B. (Kütahya) — Efendim Meclisin ruznamesi çocukların gargacık burgacığın benziyor. Fakat en ziyade gadir zavallı Nahiyeye Kanununa oluyor. Perşembe gününün Nevahi Kanununa tahsisi için mükerreren ittiha-

zı karar edildiği halde bugün bundan gayrı bir şeyin müzakeresini teklif etmek zannederim doğru değildir. Binaenaleyh Meclis kararı sabıkında ısrar etmek lâzımdır. Nevahi Kanununun müzakeresine devam edelim. (Bütçe daha mühim seseleri)

REİS — Efendim müsaade buyurun; Ali Cenani Bey Nevahi Kanununu bırakıp da Müdafaai Milliye bütçesine devam olunmasını teklif ediyor. Bu teklifi kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Efendim buradaki mevcudun ekseriyeti var. Fakat... (Celse ekseriyetle açılmıştır sesleri)

RAGİB B. (Kütahya) — Reis Bey, Nevahi Kanununun Perşembe günü müzakeresine dair karar verilirken bunun beş misli âza mevcuttu. Bu karar bu mevcutla bozulmaz.

REİS — Efendim Meclisin ekseriyeti kabul etti. Müdafaai Milliye bütçesine başlıyoruz. Efendim on dakika teneffüs

Hitamı celse; saat : 2,25

DÖRDÜNCÜ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 3,50

REİS — Birinci Reisvekili Vehbi Efendi Hazretleri

KÂTIPLER : Hakkı Bey (Van) , Âtîf Bey (Kayseri)

REİS — Efendim, celse açılmıştır müzakereye başlıyoruz.

6. — *İstiklâl Mahkemeleri Kanununun tadili için teşekkül edecek Muvakkat Encümenine Müdafaai Milliye, Dahiliye ve Adliye encümenlerinden intihabedilen âzaya dair mezkûr encümenler riyasetleri tezkereleri*

REİS — Encümenlerin intihap mazbataları vardır. Onu okuyacağız.

Riyaseti Celileye

Meclisi Âlinin bugünkü kararı veçhile İstiklâl mahkemesi Kanununu tadilen ihzar için teşekkül edecek Encümeni Mahsusa Müdafaai Milliye Encümeninden iktiza eden beş âza için reyî hafi ile ve ekseriyeti mutlaka ile Sivas Mebusu Vâsîf, Mersin Mebusu Salâhaddin, Karahisar Mebusu Ömer Lûtfî, Mersin Mebusu Yusuf Ziya, Trabzon Mebusu Ali Şükrü beylerin intihapları icra kılındığı maruzdur.

Müdafaai Milliye Encümeni Mazbata Muharriri

Reisi İstanbul
Vâsîf Ali Rıza

Kâtip

Mersin

Yusuf Ziya

Riyaseti Celileye

İstiklâl mahkemeleri Kanununun tetkik ve tadili için Heyeti Umumiyece kabul olunan Encümeni Mahsusa Dahiliye Encümeninden Durak Bey Erzurum, Tahsin Bey İzmir, Hamdi Bey İzmit, İhsan Bey Cebelibereket, Âtîf Bey Kayseri intihabolduğu arz olunur.

27 Temmuz 1338

Dahiliye Encümeni Reisi Mazbata Muharriri
Lâzistan Ahmed Hilmi
Esad

Kâtip

Âza

Âza

Karahisarî Şarki

Hulûsî

Âza

İzmir

İzmit

Âtîf

Tahsin

Hamdi

Erzurum

Cebelibereket

Durak

İhsan

Riyaseti Celileye

İstiklâl mahkemeleri vazâifine ait tetkikat ve teklifatta bulunmak üzere teşekkül edecek Encümeni Mahsusa Adliye Encümenince berveçhi zir zevatın intihabedilmiş olduğu Heyeti Umumiye arz olunur.

27 Temmuz 1338

Adliye Encümeni Reisi

Canik

Emin

Emin Bey (Canik)

Ali Süruri Efendi (Karahisarî Şarki)

Şükrü Bey (Karahisar)

Mustafa Kemal Bey (Ertuğrul)

Sadık Bey (Kırşehir.)

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarî Şarki) — Efendim demin Encümeni Mahsus' teşkilî karrargir olunca bendeniz zannediyorum ki bir nokta müphem kalmıştır veyahut bendeniz anlayamamışım. Verilen tahrir İstiklâl mahkemeleri için bir talimatname kaleme alınarak icabeden ahkâmın vaz'î suretindeydi. Halbuki malûmuâliniz yapılacak talimatname kanunu takyidedemez. Binaenaleyh müzakere ve münakaşa ederek yeniden vaz'î lâzımgelen ahkâmı, mevaddı kanuniye suretinde tesbit ederek bir lâyiha şeklinde Heyeti Celileye arz etmek lâzımgelir. Bu eihet taayyün etmelidir. (Zaten karar bir lâyihai kanuniye kaleme alınmasına dairdir sadaları.)

9. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — 1338 senesi Muvazenei Umumiye kanununu lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası

A — Müdafaai Milliye Vekâleti bütçesi

REİS — Efendim Müdafaai Milliye bütçesine geçiyoruz. Heyeti umumiyesinin müzakeresindeyiz. Söz Ali Şükrü Beyindir.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Efendiler Müdafaai Milliye bütçesi memleketin varidatının kısmı âzamını bel'eden bir bütçe olmak itibariyle bu bütçe üzerinde pek dikkatli tetkikat iera etmek ve mümkün olabilen tasarrufu iera etmek zaruridir. Meclisi Âli bu zarureti takdir ettiği içindir ki, bîdayette encümen bir bütçe yapmış ve Müdafaai Milliye Vekâletine göndermişti. Bu encümenin mesaisi neticesinde Müdafaai Milliye Vekâletinde zannediyorum ki iyice bir tasarruf elde edilmişti. Bilâhara Muvazene Encümeni de tabî icabeden tetkikâtı iera etti.

OSMAN B. (Kayseri) — Etmeydi.

ALİ ŞÜKRÜ B. — Etmeydiyse kabahat sizindir. Bir aralık bir kanun münasebetiyle Müdafaai Milliye Encümeni ile Muvazene Maliye Encümeni müşterek bir içtima akdetmişti. Orada Müdafaai Milliye Vekili Paşa Hazretlerinin vermiş olduğu izahat üzerine cephe gerisinde ehemmiyetli tasarruflar iera edildiği anlaşılmış ve hakikaten Vekil Paşa Hazretlerinin yapmış olduğu bu tasarruflar şükran görülürüştü. Yalnız bendenizin kanaatimece Müdafaai Milliye Vekili Paşa hazretleri cephe gerisinde icabeden tasarrufları yapmakla beraber zannediyorum ki, nazardan kaçan bâzı cihetler vardır ki, oralarda da tasarruf yapmak imkânı vardır. Şimdi bendeniz hatırıma gelen ve tasarruf imkânı olan bâzı cihetlerden bahsedeceğim. Efendiler, bütçede bütün masarifat veyahut bütün rakamlar yekûn itibariyle konulduğu için ve bütçeye merbut bir kadro cetveli mevcud olmadığı için geri teşkilâtında fazlalık olup olmadığını yeknazarda anlamak maatteessüf mümkün olamıyor. Fakat tesadüfi olarak diyeceğim - bâzı hâdisat bize gösteriyor ki, kadroların bâzı noktalarında lüzumundan fazla zâbitan mevcuttur ve bunlardan tasarruf imkânı da vardır. Geri teşkilâtı biraz daha basitleşebilir ve bundan biraz tasarruf yapılabilir. Meselâ Müdafaai Milliye Vekâletinden bütün ordunun muamelâtı zatiyesiyle iştigal eden bir Muamelâtı Zatiye Dairesi mevcut iken Müdafaai Milliye Vekâletinin inkasam

ettiği devairin de ayrı ayrı muamelâtı zatiyesi mevcuttur. Bendenizce böyle müteferrik muamelâtı zatiyeye katiyen lüzum yoktur. Zaittir. Bunlar ilga edilirse tabîdir ki, az - çok tasarruflar iera edilebilir.

Sonra yine Müdafaai Milliye devairi meyânında bir Umuru Baytariye Dairesi mevcut iken Levazım veya Nakliyat ve Sevkiyatın da ayrıca birer Baytar Daireleri vardır. Belki menzillerde buna ihtiyaç vardır. Fakat merkezde Baytar Dairesi mevcut iken bu iki müdiriyette de ayrıca Baytar Dairesi yapmaya lüzum yoktur. Çünkü onların ifa edebileceği vazifeyi her hâlde esas Beytar Dairesi maa ziyadetin ifa edebilir ve zaten bu Baytar Dairesi de Müdafaai Milliye'nin münkasam olduğu devairden biridir, ayrı bir daire değildir binaenaleyh bunların tayyî lâzımdır. Buna kıyasen daha çok zait daireler vardır. Sonra efendim, memleketin muhtelif nikatında, sabilde veya dâhildeki nakliyat yolları üzerinde muhtelif ambarlar mevcuttur, bu ambarların bir kısmı Levazım, bir kısmı Sevkiyat ve Nakliyata aittir. Binaenaleyh bence bunlardan birisi zaittir. Meselâ her hangi bir yerden mübayaa edilip sahile gelen eşyayı askeriyeden bir partiyi elbette bir ambara devir ve teslim etmek lâzımdır...

Şimdiye kadar cereyan eden muamelâta nazaran bu tarzdaki mallar geldiğinde Levazım ambarına teslim edilir, ondan sonra Sevkiyat ve Nakliyat ambarına verilir ve bu suretle sevk edilir. Halbuki orada Sevkiyat ve Nakliyata ait bir ambar bulunacak olursa Levazım memuru tesellüm eder; o ambarda bir memur bulunur, Sevkiyat ve Nakliyat ambarına girerek sevk olunur. **Ayrı ayrı iki ambara lüzum yoktur.** Çünkü her bir ambarın mütaaddit memurları vardır. Sonra iki türlü muameleye de lüzum yoktur ve zannediyorum ki böyle mütaaddit şekildeki ambarlar nakliyat tarikleri üzerinde bulunan bâzı menzillerde mevcuttur. Bundan başka Müdafaai Milliye'ye merbut bir Bahriye Dairesi vardır ve Bahriye Dairesine mensubolan zâbitan da memleketin zâbitidir. Bu itibarla sahilde bahriye zâbitanının ifa edeceği vazâifin bir kısmının ifası için hiç alâkası olmadığı halde birtakım ordu zâbitanı istihdam etmek ve onlardan teşkilât yapmak doğru değildir, bence zaittir. Yapılacak bir iş varsa oralarda mevcut bahriye zâbitanına vermek lâ-

zımgelir, taksimi âmal itibariyle bundan başka çare yoktur. Malûmuâliniz olduğu veçhile kuvayı bahriye ve berriye memleketin müdafaa ve muhafazası için iki kuvettir. Bunlar aynı maksat uğrunda, aynı hedefi istihsal için çalışırlar. Onun için sevâhilde zâbitanı berriyeye mütaallik vazâifi bahriyeye gördürmek muvafıktır. Meselâ bugün savahilin her hangi bir yerinde bir bahriye kumandanlığı mevcut ve ifayı vazife eylemekte bulunduğu halde ayrıca bir de Sahil Kumandanlığı vardır. Bendeniz bu sahil kumandanı neyle mükelleftir, diye tahkik ettim. Neticede hiçbir vazifesi olmadığını anladım. Yalnız vazifesi, şu gemi geldi, şu gemi gitti ve şu eşya geldi diye bir rapor vermektir. Halbuki bu rapor Bahriye Kumandanı tarafından daha iki gün evvel verilmiş ve buraya gelmiştir. Eğer bu sahil kumandanı tek başına olsaydı, belki nazarı müsamaha ile görebirdik. Halbuki bunun bir de ayrıca teşkilâtı vardır. Mülhakı ve sairesi bulunuyor. Sonra, dünyada her memlekette sahil bataryaları, sahil istihkâmâtı bahriyelilerin elindedir. Malûmuâliniz sahil bataryaları sabittir ve bunların hedefleri gemilerdir. Ve denizden yapılacak tecavüzata karşı koymaktır. Bu ise bir ihtisas meselesidir. Topçuluktaki ihtisas nazarı dikkate alınacak olursa en ziyade ihtisas sahibi bahriyelilerdir. Bunu herkes kabul etmiştir. Sonra, her yerde sahil bataryaları bahriye topçularının elindedir. Böyle olduğu halde sahilde ayrıca bir kadro ile sahil topçu müfettişliği yapılmıştır, halbuki bu teşkilât lüzumsuz ve masrafı muciptir. Binaenaleyh şu arz ettiğim nikat itibariyle bütçede yapılacak tasarruf mevcuttur, eğer nazarı itibara almır da tasarrufat yapılırsa Müdafaa-i Milliye Vekili Paşa Hazretlerinin geri hidematta yapmış oldukları tasarrufata - ki evvele şükranla zikretmiştim - bu suretle bunu da ilâve ederlerse bir kat daha mevcudolan şükranımızı teyidemiş olurlar ve memleketin ahvali maliyesi itibariyle bütçede yapacağı bu tasarrufu da mahalline masraf olur. Hulâsai mütalâatım şimdilik budur. Maddelere geçildiği vakitte tabii tenkidatını yapacağım.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkârî) -- Malûmuâlilerinizdir ki bileümle ihtiyacatı Hükümet aynı derecede olamaz, bunların içersinde lüzumlu ve zaruri olanları vardır. Billhassa varidatın ademikifayesi halinde «Ehem ve mü-

him» kaidesini nazarı dikkate almak lâzımgelir zannındayım. Daha doğrusu varidatı nazarı itibara alarak bütçelere ehemmi ve mühimmi düşünmek lâzımdır ve bunu takdir ederek bütçe yapmak zaruridir. Sonra yine malûmuâlileridir ki bütçe aidolduğu vekâletler tarafından yapılır, nihayet Maliye Vekâletine gelir. Maliye Vekâleti de nazarı tetkikten geçirdikten sonra kendi masrafını da ilâve eder ve Heyeti Umumiyyeye sevk eder. Acaba bu bütçeyi Varidat Vekili olan Maliye Vekili Bey, çünkü diğer vükelâ Sarfiyat Vekilidir, Varidat Vekili değildirler, gerci sarfiyattan ve bütçenin tanzininde binnetice kâffesi müşterektirler ve mesuliyetleri müşterek olması lâzımgelirse de kavaidi maliyeden olduğu üzere - Usulü de bunu gösterir - Varidat Vekili, yani Hazine Vekili Maliye Vekilidir. Bu itibarla acaba Maliye Vekili Beyefendi, yani Varidat Vekilimiz bu Müdafaa-i Milliye bütçesini nazarı tetkikten geçirmiş midir? Bendeniz zannediyorum ki geçirmemiştir ve bunu bir hata olarak telâkki ediyorum. Vakıa bir komisyon teşekkül ediyor ve Müdafaa-i Milliyyeye giderek tetkikatta bulunuyor ve Muvazene-i Maliyyeye geliyor, ama Varidat Vekili Beye sorarsak «Benim haberim yok» diyor. Binaenaleyh bu bir hatadır. Varidat Vekilinin behemchal bütçeleri tetkik etmesi elzemdir. Şimdi efendim, gaye-i milliye-mizin husulü ve cephedeki ordumuzun kudret ve kuvveti için sarfı lâzımgelen mebalîğde hiç kimsenin, hiçbirimizin söyleyecek sözümüz yoktur. Bütün millet bu dâvayı meşruumuzun husulü için bütün varını, yoğunu sarfa mühey-yadır, bunun için hiçbirimizin bir diyeceği yoktur. Cephe için ne talebedilirse Meclisi Âli ve millet talebi is'af'ta tereddüdetmez. Bütçe hakkındaki söz buna ait değildir. Bendenizin Müdafaa-i Milliye bütçesinde arz ve izah etmek istediğim şey, cephenin kuvvet ve kudretine taallük etmeyen gerideki bazı hidematla yine bazı rüfekamın şu kürsüden söylediği gibi, bendeniz katiyen suiistimal diyemem, belki bazı mübayiatta, şunda, bunda eseri zühul veya eseri müsamaha olmak ihtimalleri vardır. Binaenaleyh bunda bir tasarruf yapılmak ihtimali mevcut mudur, değil midir? Bunu arz etmek istiyorum.

Cephe gerisinde fazlalık var mı, yok mu? Bunu uzunuzadıya söylemeye lüzum görmüyo-

rum. Çünkü, Müdafaai Milliye Vekili Paşa Hazretleri mâruzatımızı nazarı dikkate almışlardır. Şimdi Ali Şükrü Bey biraderimizin buyurdukları gibi, o fazlalığı kaldırmaya gayret eyledikleri cihetle nazarı dikkati âlilerini celbederek istirham edeceğim ki; bir kat daha tetkik buyursunlar, bir kat daha tasarruf imkânını göreceklere. Meselâ; isminin lüzumu yok, bir istasyonda birkaç kumandan var, acaba bunların lüzumları var mı, yok mu? Tabiidir ki ihtisasım olmadığınan pek takdir edemem. Fakat Müdafaai Milliye Vekili Paşa Hazretleri pekâlâ takdir buyururlar, sonra yine büyük bir kumandanın sözüne atfen arz ediyorum ki; «Burada fazlalık vardır» demişti. Şu halde geride fazlalık vardır, bu gibi geri hidemattan fazla olup da ordumuzun kuvvet ve kudretine taallûk etmiyen aksam varsa - ki bâzı ihtisas sahibi zevatın ifadelerine göre vardır - mezkûr fazlalığın ref'i ve ilgası suretiyle fazla mesarife meydan vermemek münasib olur mütalâasındayım. Fakat buyurulabiliyor ki; o geri hidematta kullandıklarımızın hakkı müktesepeleri olan maaşlarını vermeyecek miyiz? Hakkı müktesebi kabul ediyorum. - Kendi mütalâam - verilsin, verilmesin demiyoruz. Fakat ne oluyor? Hakkı müktesebi bendeniz şöyle tasavvur ediyorum. Beni filân yere tâyin ediyorlar, aldığım para yalnız bana munhasır kalmıyor, ben oraya gider gitmez maiyetime bir muavin, bir emir zâbiti, iki yazıcı, bir çavuş veriliyor ve böylece bir teşkilât vücude getiriliyor. Eğer oturduğu yerde maaşını alırsa - ki hakkıdır, hakkı müktesebidir, verelim - fakat ona maaş verelim derken, bir teşkilât, bir kadro mevcut buluyor. Neticede masraf artıyor. Oturdukları yerde maaş vermek daha kârlıdır. Alınsınlar, biz almasınlar demiyoruz. Çünkü bu millete hizmet etmişlerdir. Fakat memuriyet ihdasına lüzum yoktur. Oturduğu yerde alsın. Çünkü arz ettiğim gibi olursa fazla teşkilât yapılıyor. Sonra; bâzı hususat vardır ki, ne dereceye kadar doğrudur bilmiyorum. Meselâ Kayseri'de bulunduğumuz zaman gördük; Kayseri'de bir mensucat fabrikası var, mezkûr fabrika zannedirim ki kumaşın metresini dört liraya malediyordu. Halbuki orada bulunan ve bihakkın tüccar unvanına şayan zevat «Şu fabrikayı Hükümet bize versin, kumaşın metresini 150 kuruşa mal ederiz. Ve istediği miktarda mal meydana çıkaracağız» diyorlardı. Bu

fazlalığın; yani pahalılığın esbabı nedir? Bunda fabrika müdürünün katiyen kabahati yoktur. Esbabı mezkûre pek basittir. Söyle ki; yünün mubayaası zamanı vardır. O zamanda fabrika müdürü mubayaatta bulunmak istiyor, para yok.

Havale gelir, muhasebeci para vermez. O zamanda beş kuruşa alınabilecek bir şey o zamanın mürurundan dolayı kırk kuruşa almıyor. Hattâ gün oluyor ki fabrika muattal kalıyor. Memurin tabii maaşatını alıyor. Buradaki memurinin de kabahati yoktur. Zira bu pahalılık farkı fiyattandır. Ya bu kabahat kimdeydi? Bittabi o ipliği o levazımı vaktinde tedarik edemekte ve dört yüz elli kuruşa çıkmasının esbabı da bundan ileri geliyor. Demek istiyorum ki efendim meselâ; oradaki fabrikadan dört yüz elli kuruşa mal olan bir şeyi neden oradaki tüccara biz size yüz elli kuruşa vereceğiz, dedikleri halde vermiyelim ve bunu niçin taahhüdediyorlar? Rica ederim bu bir kâr değil midir? Sonra malûmuhsanınız resmî fabrika olunca bir kişinin göreceği bir işi on kişi görecektir. Bunu da masarifi istihsaliyeye zammedecek olursak ve aynı zamanda mevaddı iptidaiyeyi vaktiyle tedarik edemediklerinden dolayı bu kumaşlar bize pahalıya mal oluyor. Fakat hiçbir vakitte bunu mermi yetiştiren fabrikalara teşmil edemem. O başkadır. O mutlaka Hükümete aittir. Ona diyeceğimiz yok...

Sonra beyefendiler, bütçelerde asabiyetle bir tasarruf yapılması fikrine taraftar olduğunuzu kaanım. Fakat nasıl oldu anlamıyorum. Muvazene Encümeni Reisi beyefendi burada defaatle buyurdular ki; biz Müdafaai Milliye bütçesini tetkik etmedik. Binaenaleyh bize bu bütçeyi iade ediniz ve bu bütçeden beş milyon lira kadar tasarruf yapabileceğiz. Bittabi Muvazenei Maliye Encümeni Reisi bunu hiç düşünmeden lâf olarak söylenmemiştir. Demek ki Muvazenei Maliye Encümeninin bir fikri mahsusu varmış. Beş milyon lira kadar tasarruf yapacağımı iddia eden Muvazenei Maliye Encümeni Reisi iddia adip dururken beyefendiler niçin bunu bir hafta için Muvazenei Maliye Encümenine vermedik? (Vereceğiz sadaları) Haydi vermedik. Peki... Şimdi maddelere geçtiğimiz zamanda buyurun! Muvazenei Maliye Encümeni bize maddeler hakkında izahat veriniz, dediğimizde o zaman encümen bize biz tetkikat yapmadık, bilmiyoruz,

diyecekler değil mi? Soruyorum, maddeler hakkında izahat verebilecekler mi? Bittabi veremiyecelerdir.

(Mazbata Muharriri bey malûmat verecektir sadaları)

MAZHAR MÜFİD B. (Devamla) — Fakat bugün encümen diyor ki bizim haberimiz yoktur.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Müsaade buyurulur mu Reis Bey? Mazbata Muharriri sıfatıyla beyefendinin sözlerine buradan cevap veriyim. Efendim Heyeti Aliyenizin tensibi ile dört arkadaş Müdafaai Milliye gitmiştir. Bu komisyon Şubat ayında çalışmış ve tetkikatını Muvazenei Maliye Encümenine arz ve teklif etmiştir. Muvazenei Maliye Encümeni bunu beraber tetkik etmiştir. Esnayı tetkikte Müdafaai Milliye Vekili Paşa Hazretleri ile Erkânı Harbiye Umumiye Reisi Paşa Hazretleri de hazır bulundular. Bu suretle Muvazenei Maliye Encümeninde komisyon âzası ve mesul vekiller de hazır bulunduğu halde bütçe madde madde tetkik edilmiştir. Fakat encümene bilâhara giren arkadaşlarımız meselenin bütün müfredatını bilmiyorlardı. Bilâhara Mayıs ayı zarfında bütçede beş, altı milyon lira tasarruf yapmak ümniyesiyle ikisi, Muvazenei Maliye Encümeninden, ikisi Müdafaai Milliye Encümeninden olmak üzere bir heyet tefrik etmişlerdir. Bu heyet onlarla birlikte tetkikat yapmış. Filhakika beş milyon liralık bir tasarrufa imkân görmüşlerdir. Fakat, ordunun icabatı ahval dolayısıyla takviyesi lüzumunu hisseden makamata askeriye bu terhis olunacak mevcudu cephede ordu mevcuduna ilâve etmişlerdir mesele bundan ibarettir. Zannedirim ki izah ettim. Ayrıca yine mâruzatta bulunurum efendim. Onun için arkadaşlarımızdan bâzılarının bu mesailde malûmatları yoksa kendilerine malûmat verebiliriz. Maahaza Heyeti Aliye, bütçe bir daha encümeninde tetkik olunsun derse tetkik olunur. Fakat bendenize ordunun takviyesi için beş milyon lira daha vereceğiz. Siz yine tetkik ediniz ve vekili mesulü size her arzu ettiğiniz nokta üzerinde lâzımgelen izahatı verebilirler. Madde üzerinde de encümen cevap verebilir. Heyeti Aliyeniz hakemdir.

MAZHAR MÜFİD B. (Devamla) — Efendim Mazbata Muharriri Beyefendinin şu izahatına teşekkür ederim. Tenevvür ettik. Fakat Beyefendinin bu izahatı pek doğru

olmakla beraber Encümen Reisi Bey bu mütalâada değildir. Bunu bendeniz kabul ettim. Fakat Encümen Reisi Bey bu bütçe bu kürsüde mütaaddit defalar mevzuubahsolduğu zamanlarda «Bizim malûmatımız yoktur. Bize bunu verin. Beş milyon lira daha tasarrufat yapacağız.» diyor. Fakat bu tasarruf bugün gözbebeğimiz olarak üzerinde titrediğimiz ordu hakkında değildir. Katiyen cepheye taallûku yoktur. Bunu Encümen Reisi söylerken artık bunun üzerine ben nasıl diyebilirim ki «Encümene gitmesin. Biz tasarruf yapacağız» ve bu tasarrufu cephede yapmıyacağız. bilâkis, cephenin takviyesi taraftarıyız. Beş milyon lira tasarruf yapacağız, diye mütaaddit defalar söylediler. Niçin bunu vermiyelim efendim? Ama, maddelerin müzakeresi esnasında bu tasarruf ve tenkis yapılır dersiniz, bu, öyle bir dakikada hallolunacak bir mesele değildir. Ve bu doğru bir şey olmaz. Malûmuâliniz maddeler reye vaz'edildiğinde el kaldırırverirsek doğru olmaz. Fakat, mademki bu mühim bir meseledir ve bir tenkisat ve tenkihat yapılacaktır. Eğer tasvibi âlilerine iktiran ederse bu bütçeyi encümene verelim. Encümen de diyorlar ki; tetkikatını bir haftada yaparız. Beyefendi buyuruyorlar ki, tasarrufu maddeler üzerinde yaparız. Fakat rica ederim beyefendiler maddeler üzerinde yaparız, ama ben bir takrir veririm. Üç bin beş yüz olsun derim, öteki altı bin beş yüz olsun der. Nihayet reye konur. Haydi üç bin beş yüzde karar kılar. Bittabi maddeler üzerinde iyice işlenemediği için bu, böyle olacaktır. Bendenizin son teklifim ve ricam budur ki, bu bütçeyi encümene verelim. Encümen Reisi beş milyon lira tasarruf yapacağım diyor. Bu bütçeyi hemen encümene verelim. Bir hafta zarfında tetkikatını yapsın. Eğer onun yapacağı beş milyon lirayı muvafık görmezsek kabul etmiyelim. Fakat bir defa encümen bu beş milyon liralık tasarrufu nereden yapacaktır? Onu görelim.

RİFAT B. (Tokad) — Efendim Müdafaai Milliye Vekili geçenlerde buyurmuşlardı ki; cephe gerisinde epeyce tenkihat yaptık. Zannediyorum ki, yalnız isimlerini değiştirmişlerdir. Samun'dan bir mektup aldım. Mühim fıkraları vardır. Onu Heyeti Celilenize arz edeceğim. Tedahülde maaş kalmış. Bu maaş meselesine bir çare bulunuz diyor.

TEVFIK RÜŞDÜ B. (Menteşe) — Bunu bütçenin fasıllarında söylersiniz.

RİFAT B. (Devamla) — Ve burada binlerce zâbit vardır diyor. Bir kısmını okuyorum: Fırka ve Kalem Riyaseti teşkilâtı bir; Ahzi Asker Şubesi ve teşkilâtı iki, Nokta Kumandanlığı üç.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Kıta numaralarından bahsedilmesin?

RİFAD B. (Devamla) — Bu söylediklerim cephe gerisi teşkilâttır. Hat kumandanlığı dört, merkez kumandanlığı beş, Zâbitan Divanı Harbi altı, efrat divanı harbi yedi, bundan başka birçok teferrüat. Kumandanların; emir zâbitlerinden, mülhaklarından maada üçer tane yaverleri vardır. Bu yalnız Samsun'a ait kısımdır. Amasya'da, Tokad'da ve sair yerlerde de böyledir. Buyurdıkları cephe gerisi tenkihatı, cephe gerisinin neresinde yapılmış? Bu teşkilâta bütçe mi dayanır? Para mı dayanır? Çünkü ümera çok. Bunları yerleştirmek için Müdafaai Milliye elini cebine sokup bir yer gösteriyor. Al size bir iş oraya git, diyor. Fakat Maliyenin tahammülü var mı, yok mu? Bunu düşünmüyorlar. Eğer ciddî bir tenkihat yapılacaksa her yerin ihtiyaçlarına göre yapılmalıdır. İhtiyacolmayan yerlerde buna ne lüzum vardır ve bunun ne mânası vardır? Bendeniz anlamıyorum.

NEŞET B. (İstanbul) — Ona himayeci rüfeka derler efendim.

RİFAT B. (Devamla) — Bunların şahıslarına para verdim. Bari teşkilâtlarına para vermeyelim. Sonra diğer mesele efendim, hizmetçi neferlerinden bahsedeceğim. Müdafaai Milliye Vekili Paşa Hazretleri buna cevap versinler. Zâbitan maiyetinde hizmetçi neferi olarak müsellâh efrat mı bulunuyor? Yoksa gayrimüsellâh efrat mı bulunuyor? (Gayrimüsellâh sesleri) Halbuki bilmem cephe gerisinde on iki bin kadar hademe efradı var. Sonra bilmem her zâbitin yanında ne kadar nefer vardır? Bâzısında dört, bâzısında beş var. Bunlardan kimisi arabacı, kimisi seyis, kimisi de kab yıkamak içindir. Geçen gün çeşmede kab yıkıyan bir askerin yanına gittim, sordum. İsmi lâzım değil, kendisi ile görüştüm. Karısından bir mektup almış. Mektubu okutuyor. Karısı diyor ki; Sen köyünde oda sahibi iken orada hizmetçilikle istihdam ediliyorsun; ben seni bilirim; acından ölürsün, sen buna tahammül edemezsin; Onun için cepheye git! Orada şanınla öl diyor.

Yine üç günden beri üç nefer ve mirî araba ile bağda oturan bir zâbit zerdali ağacını kestirip bizim evin önünden geçirip bir eve götürüyor. Bu zâbiti Müdafaai Milliye Vekiline söyleyeceğim. Bu üç nefer, üç gün bu meyva ağaçlarını taşıdılar. Hattâ bir gün arabadaki at yoruldu. Bir katır getirdiler; onu koştular. Ve katırla taşıdılar. (Daireye mi götürüyor? Sesleri) Hayır efendim evine.

NEŞET B. (İstanbul) — Bu yeni bir şey midir?

RİFAT B. (Tokad) — Evet yenidir efendim.

NEŞET B. (İstanbul) — Emirberler Kanunu Allah için bunu menetti.

RİFAT B. (Tokad) — Meselâ bir nefer memleketinde altı çift öküz koşuyor. Rica ederim reğberlik edenler bilirler ki, altı çift koşan bir reğber büyük bir reğber demektir. Vatana hizmet etmek için o adam gelmiş, hizmete girmiş; bir zâbitin yanına vermişler, atı timar ediyor. Diyor ki, ben buraya askerlik etmek için geldim, şimdi vazifem at timar etmek, diyor ki; efendim senin atın için üç tane hizmetkârın var, benim de köyümden bu kadar hayvanım vardır, beni bırakın. Hayır obnaz. Altı çift koşan bir adam geliyor, burada at bakıyor. Yani meselenin ehemmiyetini arz ediyorum Heyeti Muhteremeye. Mamafih efendim ne kadar söylesek bunun imkânı yoktur. Müdafaai Milliye bir şey yapmıyor. Söylüyoruz, söylüyoruz; burada kalıyor. Bu hizmetçi meselelerini Paşa Hazretlerinin nazarı dikkatine arz ederim. Efendim bunları cepheye gönderelim. On bin nefer az nefer değildir. Cepheye gönderilsin, lüzumu yoksa köyüne iade edilsin; terhis edilsin; gelsinler; çiftiyle, çubuğu ile meşgul olsunlar. Yahut zâbitanın maaşına bir miktar zammedelim de neferleri bıraksınlar. Beş nefer bir zâbitin yanına veriliyor. Onun elbisesi, yemeği, tayın filân bu masarifi zâbite verelim. Neferleri bıraksınlar. Sonra efendim ikinci mesele odun meselesidir. Malûmuâliniz Ankara muhitinde söğüt ağacı kalmadı. Ben söğüt ağaçlarının sahiplerine sordum. Size para verdiler mi? Hayır dediler. Ya nasıl oldu? dedim. Müdafaai Milliye mütaahhidi yanında iki neferle gelmiş, kendi başına ağaçları kesmiş, neferler araba ile gelmiş, taşımışlar. Etrafta ne kadar söğüt varsa kesildi. Bugün yine söğüt odunu yakılıyor.

CEMİL B. (Kütahya) — Ankara'da bunlar

gözümüzün önünde yapılıyor. Ya dışarda neler yapılıyor kim bilir?

RİFAT B. (Devamla) — Fakat oduna para veren yok.

MUSTAFA SABRİ Ef. (Siird) — Hükümet para veriyor.

RİFAT B. (Devamla) — Ve hâlâ da kesiliyor. Bu kış Ankara muhitinde bir ağaç kalmıyacağına size temin ederim.

FEYYAZ ÂLİ B. (Yozgad) — Ankara kumandanı menetmiş.

RİFAT B. (Devamla) — Meneden yok, zâbitan bilmem ki, haber anlamıyorlar mı, büyüklerinin emirlerini mi dinlemiyorlar? Bilmem. Kaşta bile bu mesele mevzu bahis oldu. Emir verdim filân dediler, neticede bir şey çıkmadı. Bentderesinde kavakların yerlerinde yeller esiyor. Bunlar nereye gitti? Sahibi hayrın birisi bunu dikmiş. Cenabı Hak söğüdü yakmak için halk etmemiştir. Gölgelik için halk etmiştir. Ben söğüt ağacının yakıldığını işitmedim. Paşa Hazretlerinin nazarı dikkatini celbederim ki, bu ağaçlar kesilmesin efendim. Bu ağaçlar on, on beş senede yetiştirmez. Sonra da ağaç diktiklerini, bilmem ne yaptıklarını söylüyorlar. İstasyonun ağaçları ne oldu? (Gürültüler, handeler) Her gün oraya ümera ve zâbitan gidiyor. Oradaki söğüt ağaçlarının kesildiğini görmüyorlar mı?

REİS — Efendim dinliyelim. Rifat Bey iyi meselelerden bahsediyor. Dinliyelim.

RİFAT B. (Devamla) — Bu hizmetçi nefer meselesini; hal için zâbitanın maaşına zammedelim. Her zâbitanın yanında dört beş nefer var. Hizmetçibaşı, koyuncubaşı, çobanbaşı, kâhyabaşı, velhasıl çoktur. Sonra bunlar hidematı süfliyede de istihdam ettiriliyor. Bunun men'ini talebediyorum. Bunu da menetsinler. Mehmedler askere alınıyor. Şu heriflerin izzetinefsi eksiliyor. Ömründe hizmetçilik etmemiştir. Burada kab yıkatıyorlar. Millete böyle yapıla yapıla, askerlikten de kaçıyor.

TEVFİK RÜŞDÜ B. (Alenteşe) — Arkadaşlar, bendeniz bir iki noktanın tenevvür etmesi ihtiyacını görüyorum. Filhakika Salâhaddin Bey biraderimizin de buyurdıkları gibi vaktiyle kendim de mevcut bulunduğum Muvazene Encümeni birkaç arkadaş ayırmış ve Müdafaa-i Milliye kadrolarını tetkik ettirmiş ve bu tetkikim de pek çok faydası görülmüştü. Fakat bilâhara kendim

bizzat Müdafaa-i Milliye Dairesine gidip de ve sanatım dolayısıyla sıhhiye umuruna baktığım zaman anladım ki böyle bir kadronun tetkik ve tahlili için yalnız Meclisten müntahap âzaların bir fikri tenkih ve tahlil ile çalışması kâfi değil, o işlerde mütehassısı olan kimselerin de çalışması ile bir kadro tanzim etmek lâzımgeliyor. Çünkü pek mühim olan sıhhiye askeriyenin kadrodaki mevkiini görünce hayrette kaldım. Yalnız şayam teşekkürdür ki o kadro bütçe tetkikatına esas olmak üzere yapılmış bir şeydir. Yoksa usulü dairesinde Meclisten geçmiş değildir. Binaenaleyh bizzat şahid olduğum bu kadro mevcütken ve bugün de geri hizmetlerine ait bâzı maddelerin merbutatı olan bir kadronun elimizde bulunmadığını görünce gayriihtiyarî ayı şüpheye düşülmüş. Acaba pek mühim vazâif ifa edilmiş mi? Yoksa o vazâif ihmale mi uğramış diye şüphe ve tereddüt hâsıl olur. Gerçi bütçe üzerinde pek çok uğraşmışlar, tetkikat yapmışlar. Fakat bendeniz o zemini tetkikim eksik olduğunu görüyorum. Binaenaleyh hiç olmazsa, Muvazene Encümeninde kalmış olan o kadroların bizi tenvir etmek üzere bütçeye ilâvesine ve bütçenin de encümene iadesine taraftarım. (Muvafık sesleri)

OSMAN B. (Kayseri) — Efendim bu bütçe 13 Mart 1338 tarihinde buraya irsal edilmiş, o vakit bunu tertip ve imza eden arkadaşlarımız ancak ikisi bugün mevcuttu. Birisi Salâhaddin Bey, diğeri Hüseyin Avni Bey, kusuru bütün çekilmiş, her biri birer suretle encümen-den ayrılmışlardır. Şimdi encümeni teşkil eden zevat buna külliyen yabancıdır. Bunun hiçbir sahifesine ittila edememişler ve hiçbir sahifesine ve maddesine nüfuz edememişlerdir, bir. İkincisi bütçe usulü muhasebeye muvafık olarak tanzim edilmiş değildir. Bir defa bütçe deyince Müdafaa-i Milliye için verilen şu kadar liradan cephe zâbitan ve ümerasına verilen maaşatın miktarı nedir? Efradın masarifi nedir? Bu bir defa yeknazarda görülmek icabeder. Sonra gerideki zâbitan ve ümeranın maaşatı nedir? Geride bulunan efrat maaşatı nedir? Bu da görülecek, ileri ile geri masarifi nedir? Yeknazarda bunu herkes görecektir ve ahliyacaktır. Böyle olmazsa anlamanın imkân ve ihtimali yoktur. Bakınız şurada ufacık bir şey söyleyeyim: Bir mülâzimisaniye senede biz

(360) banknot veriyoruz. Bunun maiyetinde üç neferi bulunuyor. Bir emirber neferi, bir seyis neferi, bir de hizmetçisi mevcuttur, demek bir zâbitin lhanesine dokuz yüz lira veriyoruz.

MÜDAFAAI MİLLİYE VEKİLİ KÂZİM

Pş. — Hayır efendim, dediğiniz miktarla hiç alâkası yoktur. Öyle bir şey demedim.

OSMAN B. (Devamla) — Bir zâbite biz dokuz yüz lira neferiyle beraber masraf veriyoruz. Yani böyle bütçenin içinden çıkmak ihtimali yoktur ve bunu yürütemeyiz. Bunu encüme havale etmek taraftarıyım. Encüme iade ettiğinizde yüzde yüz, sekiz, on milyona yakın tasarruf yapılacaktır. Bu katıdır. Muhakkaktır. Bunun için encüme iadesini ben-deniz de teklif ediyorum.

REİS — Efendim söz alan arkadaşlarımız bitti. Paşa Hazretleri cevap verecek misiniz?

ABDULLAH Ef. (İzmit) — Efendim, ben-deniz bütçe hakkında söyliycek değildim. Yalnız usule dair söz aldım. Muvazene Encümeni arkadaşlarından üç, dört zatı Müdafai Milliyeye göndermişler, bunların vazifesi tetkikat icra etmektir. Yani gönderdikleri arkadaşlar tetkikat icra edecekti ve tesbit edecekleri meselenin encümenin heyeti umumiyesinde mevzuubahsolması lâzımgelirdi. Böyle olmadı. Bu katiyen doğru değildir. Mesele şimdi tavazzuh ediyor. Muvazenei Maliye Encümeni Reisi şöyle diyor, diğeri hayır öyle değil böyledir diyor. Mazbata Muharriri üç, beş, altı, yedi dokuz, on tane olursa neticede işin böy c olacağı zaruridir. Her halde bu meselenin Muvazenei Maliye Encümenine gitmesi emri zaruridir.

SÜLEYMAN SUDİ B. (Bayezid) — Reis Bey rica ederim bu meseleyi, bu teklifi bir kere reya koyunuz.

REİS — Efendim Paşa Hazretleri bir kere cevap versin.

MÜDAFAAI MİLLİYE VEKİLİ KÂZİM

Pş (Karesi) — Efendim, malûmuâliniz olduğu veçhile Müdafai Milliyeye bütçesini tetkik etmek üzere evvelâ mütehassıs bu komisyon teşekkül etmiş, bütün kadroları tetkik etmiş, ve kadrolar üzerinde lâzımgelen tenkihat, tadilât ve tebeddülâtı nazarı dikkate almış ve bir miktar tesbit etmiştir. Tabii, bu tetkik Meclisi Âli namına yapıldı ve bu tetkikat üzerine bütçe, Muvazene Encümenine gitti. O vakit Muvazenei

Maliye Encümeni Reisi Reşad Bey, Mazbata Muharriri Salâhaddin Beydi. Daha diğere zevat da vardı; bütçeyi tetkik ettiler. Hem beni, hem diğere devair rüesasını ve hem de Erkânı Harbiye Reisini encüme çağırıldılar; encümende toplandı. Her madde ve her fasıl hakkında müzakere cereyan etti, reis her madde, her fasıl için rey soruyordu. Kabul mü? Evet, kabul... Şundan şu kadar tenzilât... Şu fasla şu kadar zammiyat; kabul mü? Kabul suretinde bütçenin müzakeresi encümende yapıldı ve eller kaldırı-larak ve ekseriyet teşkil edilerek müzakeresi hitama erdi. Ramazanda Muvazenei Maliye Encümeni tekrar toplandı; Reşad Bey yine encümen reisi idi. Ali Cenani Bey bu son içtimada vardı. Encümende; bu bütçeden tasarruf yapmak belki mümkündür, bir daha uğraşalım dediler; haydi uğraşalım dedik. Encümende bâzi şeyler tesbit ettik. Fakat nihayet müzakere böyle bir neticeye müncer olmayacak, onun için Muvazenei Maliye ve Müdafai Milliyeye encümenlerinden bir heyet intihabolunsun; o heyet daireye gitsin ve orada daire reisleri ile birlikte görüşsün, ben de bulunayım; ne tasarruf yapmak mümkünse yapalım dedik. Yapacağımız tasarruf, sırf bu geri teşkilâtın üzerinde olacaktı. Ramazanda da her gece birleştik, gece yarısına kadar görüştük ve bunun için çalıştık; bu mesai neticesinde nihayet bir miktar tesbit edildi. Yani gerilerdeki hidematın miktarı tâyin ve tahdidolundu ve bu son şekil Muvazenei Maliye Encümenine arz edildi ve tetkikat yapan heyet de bu bapta encüme izahat verdi. Bu izahat üzerine encümende daha tasarruf mümkün değil mi? dediler. İşte amele taburu, bilmem şu, filân nazarı itibara alınmamış dediler, onların hepsinde tasarrufun tatbik edilmiş olduğunu söyledik ve mesele bitmiştir dedik. Bilâhara Reşad Beyin Muvazenei Maliye Encümeni Riyasetinden istifası üzerine yerine Ali Cenani Bey intihabedilince; ben bütçeyi tekrar göreceğim, tetkik edeceğim, dedi. Diğere arkadaşlar da böyle demek istiyor, zannederim.

Şimdi, burada bir mesele var; Meclisi Âli-niz bütçenin tetkiki için ilk intihabettiği heyete ve Muvazenei Maliye Encümeninin yaptığı işlere kaani olamamış; vekâlet devair müdiramının ve heyetin müşterek mesaisinin iyi bir netice vermediğini zannetmiştir. Bu; olabilir. Kaani olmamış filân demiyorum; fakat söz

söyliyen ve bütçenin tekrar encümenine gitmesini isteyenler buna kaani değildir demek... O halde encümenin her reisi ve âzaları değiştiğçe, ben de bütçeyi göreyim, tetkik edeyim diye geriye isterlerse bir iş meydana çıkmaz ve bu işin içinden de çıkılmaz. Mamafih Meclisi Âli; heyeti umumiyesi itibariyle ve ekseriyetle bu bütçenin beş milyon lira tasarruf yapmak ve cephenin kuvvetini, şimdi olduğu gibi mütezayit bir surette devam ettirmek üzere yeniden tetkiki için tekrar Muvazenei Maliye Encümenine gitmesine - ki askerî hususatta encümen, mütehasıs da değildir - taraftar ve bu tasarrufu encümenin, cephenin kuvvetini tezeyüddettirmek şartıyla yapacağına kaani ve eminse karar verir ve gönderirsiniz. Bu hususta ekseriyetle karar ittihaz buyurulur ve tabii Meclisi Âli hakemdir ve bu karar neticesine göre de muamele yapılır.

NEŞET B. (İstanbul) — Bizim itirazlarımız geri işlerinedir; cepheve kimse bir şey demiyor. Bilhassa dairei aliyenizdeki teşkilât ve israfattan bahsediyoruz; cepheden bahsetmiyoruz. En ziyade geri hidematta israf görüyoruz. Cepheye hiç israf yoktur.

MÜDAFAAI MİLLİYE VEKİLİ KÂZİM Pş. — Canım efendim ne söylöyorsunuz? Arkadaşlarımız teklif ediyorlar ki; bütçe tekrar encümenine gitsin. Eğer cepheye kuvveti, şimdi olduğu gibi takviye etmek şartıyla geri hidematından Muvazenei Maliye Encümeninin beş milyon lira daha tasarruf yapabileceğine Meclisi Âlinin kanaati varsa; Heyeti Muhtereme ekseriyetle karar verir ve bütçe encümenine gider. Beş milyon lira tasarruf yapılır ve biz de memnun oluruz. Bütçe hakkında cereyan eden muamele bundan ibarettir.

SALİH Ef. (Erzurum) — Bir sualım var. Paşa Hazretleri buyuruyor ki; ben encümenin yapmış olduğu beş milyon lira tasarrufu, cepheye sarf ettim. Şimdi bu takdirde encümenle Müdafaa-i Milliye Vekâleti arasında bir tezat var. Eğer geri hidematında yapılmış olan tasarruf - ki beş milyon liradır - ve Paşa bunu cepheye sarf ettim diyor. Siz bunu..

MÜDAFAAI MİLLİYE VEKİLİ KÂZİM Pş. — Beş milyon değil yedi milyon lira. Encümen iddiasına göre daha beş milyon lira tasarruf yapacak ve onu cepheye verecek.

SALİH Ef. (Devamla) — Peki Paşa Hazretleri; encümen yedi milyon lira tasarruf yaptı ve eğer siz bunu yeni bir kadro ile, yeni bir teşkilât ile geride sarf ettinizse lüzumsuz bir meseledir. Yok, taburlarımızın, fırkalarımızın, ordularımızın nevakısını ikmal suretiyle, geriden aldığımız efrada sarf ettiyseniz o halde Muvazenei Maliye Encümeninin dediği gibi nüfus itibariyle, efrat itibariyle tasarruf bakidir. Ordu da takviye edilmiş olacaktır. Eğer kadroyu büyütmişseniz, Muvazenenin yapmış olduğu tasarrufu, siz bilâlüzum sarf etmiş olursunuz. Bunu ne suretle yaptınız?

MÜDAFAAI MİLLİYE VEKİLİ KÂZİM Pş. — Efendim, malûmuâliniz ordu, tezyit ve takviye edilecektir. Gerideki hidematta da tasarruf yapılmıştı ve bu miktarın, ordu tezeyüddettikçe zammını rica edecektim ve Meclisi Âli de ordunun takviyesi için bunu verecekti. Fakat biz size daha yedi milyon lira bütçeye ilâve edin; cepheyi takviye edelim diye bir teklif arz etmedik; ama Muvazenei Maliye Encümeni daha beş milyon lira tasarruf yapacakmış.

SALİH Ef. (Erzurum) — Yapar ya.

KÂZİM Pş. (Devamla) — Yaparsa hepimiz teşekkür ederiz.

NEŞET B. (İstanbul) — Encümen bütçeyi geriye istiyor. Bunu Paşa Hazretleri de arzu ettikten sonra, encümenin talebi veçhile bütçenin encümenine iadesi lâzımgelir.

ALİ CENANİ B. (Gazianteb) — Reis Bey Müsaade buyururlar mı?

REİS — Efendim, iki takrir var... (Encümen Reisini dinliyelim sadaları) Buyurun.

ALİ CENANİ B. (Gazianteb) — Efendim, Paşa Hazretleri buyuruyorlar ki; bütçeyi eski encümen tertip ve tanzim ederek Heyeti Umumiyeye vermiş. Halbuki yeni encümen de bunu yeniden tetkik etmek istiyor. Mütalâalarını bendeniz bu şekilde görüyorum. Heyeti Celilenin encümenine havale ettiği bir keyfiyet vardı. Elli altı imzalı bir takrirle burada müzakeresi cereyan eden bir mesele, neticede encümenine lavale edilmişti. Bendenizi mezunen gaybubetin de gıyaben mazbata muharriri yapmışlar. Mezuniyetimden avdetimden bir gün evvel de bu mesele encümenine gelmiş... Ben de onun müzakeresinde bulundum ve müzakere neticesinde mevzuubahsolan mesele dolayısıyla birtakım tasarrufat ya-

pılmak iktiza ettiğini gördüm. Paşa Hazretleri de encümeneye teşrif ettiler, kendilerinin buyurduğu gibi meseleyi müzakere ettik ve neticede aramızdan üç arkadaş tefrik ettik. Bunlar Müdafaa-i Milliye Vekâletine gittiler. Orada tetkikatta bulunarak birtakım tasarruflar meydana getirdiler. Paşa Hazretleri buyuruyorlar ki; encümenin yapmış olduğu bu tasarrufları biz aldık ve ordunun takviyesine sarf ettik. Bu eğer böyleyse encümen yine büyük bir hizmet etmiş, evvelce israf edilen bir miktar tasarruf ederek cephenin takviyesine medar olmuş; demek encümen **bunda büyük** bir muvaffakiyet göstermiştir. Fakat bendeniz zannediyorum ki, bizim o teklifatımız itmam edilmemiş ve noksan kalmıştır. Biz tasarrufların daha fazla olacağını zannediyorduk. Halbuki bu tasarruflar bizim ümidettiğimiz kadar olmamıştır ve bu tasarrufların olmadığını söyleyen encümen; o meseleyi tetkik edip ona vaziyet eden aynı encümenidir. Başka encümen değildir ve bendeniz de onda dâhilim ve arkadaşlarımızın da ekserisi dâhildir ve Paşa Hazretlerinin dediği gibi encümen, bütçenin yeniden tetkikini de istemiştir. Binaenaleyh encümenin tasarruf hususunda mümkün gördüğü hususların tamamıyla hâsıl olduğunu, meydana getirildiğini ve tasarruf yapıldığını zannetmiyoruz ve bunu iddia da etmiyoruz. Bütçe encümeneye gitmesin de burada müzakere edilsin deniyor. Encümen buna da hazırdır.

Bütçenin madde madde burada müzakeresi esnasında tasarruf imkânı olan şeyleri burada söyleyebiliriz. Fakat müzakere imtidadedir. Belki bunun münakaşası üç ay sürer ve mesele senenin sonuna kadar devam eder gider. Tasarruf yapılır, fakat tatbikatı imkânsız kalır ve sarfiyat yapılmış olur. Yoksa maddede müzakere yapılarak tasarrufu ispat etmeye bendeniz hazırım. Fakat bugün teferruatı umur Heyeti Celilenin bütün vaktini kaybettirir. Onun için bütçe encümeneye havale edilirse encümen de tetkik eder ve neticesini Heyeti Celileye arz ederiz. Zaten bayram tatili de olacak. Encümeniniz bayram tatilinde çalışmaya hazırdır. Heyeti Celilenizin bayramdan sonra yapacağı ilk içtimada tetkikatımızın neticesini ve bütçeyi takdim ederiz. Yalnız Paşa Hazretlerinin de maiyetleriyle beraber encümenin bu mesaisini tesri etmeleri lâzımdır. Bunu tesri buyururlarsa biz bayram tatili zarfında tetkikatımızı yaparız.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Efendim doğrudan doğruya bütçenin tetkiki için encümen talebediyor. Ali Cenani Beyefendinin ifadelerine göre bu, münakaşa olunmadan encümeneye verilir. Heyeti Umumiye meselesi olduğu için zaten münakaşaya lüzum yok. Bir madde, bir fasıl olsaydı doğrudan doğruya encümeneye iade edilirdi. Heyeti umumiyesini encümen isteyince acaba üç haftada mı gelecektir, dört haftada mı? Encümen bunu tetkik edebilecektir. Encümen bunu şimdiye kadar neden alıp da bakmamış? Ve neden şu maddeleri, şuraları neden böyle yaptınız? Bize izah ediniz, biz bunları bilemiyoruz diye vekili aidini çağırarak encümen bunun üzerinde çalışabilirdi. Bunu böyle yapmakla encümen reisi doğru bir iş yapmamış olur zannındayım. Burada bendeniz açık olarak söylüyorum, bu bütçe üzerinde değil beş milyon tasarruf, beyefendinin buyurdukları gibi, hattâ beş yüz bin lira dahi olsa bu maalmemnuniye encümeneye tetkik olunmalıdır. Vekil Paşanın izahatı veçhile ben de bunun tetkikini isterim. Meclisi Âli beş on gün tatili faaliyet edecektir. Bu zamanda encümen daima bunun üzerinde çalışabilir. Buna mâni yoktur. Bendeniz de encümenin bir âzasıyım. Arkadaşlarımızın göstereceği tenkis hususundaki her türlü esbabı Vekil Paşa da irae ederler. Erkam üzerinde tebeddülât mümkündür. Çünkü daha heyeti umumiyesinin müzakeresi mevzuu bahistir. Bu bütçenin encümeneye tekrar gitmesi demek tek mil fasılların tebdil olunması demektir. Buna lüzum var mı? Bilmiyorum. Maksadım Bütçe Encümeninde, erkam üzerinde tetkikat yapılsın, tadil etsinler. Bir taraftan bütçe müzakere olunsun. Diğer taraftan celsei âtiyede müzakere edilecek mevaddı encümen ihzar etsin. Bu suretle tadilatını yapmış olur. Başka bir şey ortaya girmeksizin Heyeti Celile işine devam edebilir. Hülâsa, bütçenin encümeneye gitmesi bir şekil meselesidir. Bütçenin Heyeti Umumiyede müzakeresine kadar encümen istediği tadilatı yapabilir. Binaenaleyh; ortada bir şekil yoktur. Mahaza ister bu şekli, ister o şekli yapınız. Beş milyon liralık tadilatı bendeniz de beraber olduğum halde Paşa Hazretleri de arkadaşlarımdan temenni ve intizar ederiz. Hakikaten memlekete bundan daha nafi bir şey olamaz. Ve ihtimal ki, birçok şeyler mümkündür. Belki de mümkün değildir. Heyeti Celile kaani olur.

NEŞET B. (İstanbul) — Salâhaddin Bey! Zatiâliniz de bu tadilâta kaanisiniz her halde...

REİS — Efendim müsaade buyurunuz. Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Beyin bütçenin encümenine iadesine dair bir takriri var. Bu bir, Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey ve rüfekasının 7 - 8. maddenin tadili hakkında takriri var. Evvelâ birisini reynize vaz'edeceğim.

Şimdi efendim bütçenin tadili için Muvazenei Maliye Encümenine havalesini kabul edenler lütfen el kaldırsın... Ekseriyetle kabul olunmuştur.

Trabzon Mebusu Ali Şükrü Beyin, bâzı maddelerin tadili hakkındaki takririnin encümenine havalesini kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

Efendiler şimdilik Muvazenei Maliye Encümenine bütçeyi havale ediyoruz. Encümen arkadaşlarımızdan rica ederiz. Bayram tatilinde geceli, gündüzlü çalışarak bunu bitirsinler ve Meclise getirsinler.

SALİH Ef. (Erzurum) — Reis Efendi, ruznameye alınmış, bayram münasebetiyle sülüsani müddeti cezaiyelerini ikmal eden mahkûminin affı hakkında bir takririm vardı. Ruznameye kabul edilmiştir. Bunu da inayet buyurunuz, on dakikalık bir iştir. Bayram geliyor. Hükümet de bunu kabul etmiştir.

HAKKI HÂMÎ B. (Sinob) -- Müstacel ruznamede mevcut bir madde hakkında söz söyleyeceğim. Efendim Meclisi Âli bundan bir sene evvel bir af kanunu çıkardı. O kanun mucibince hapsaneden çıkması icabeden birçok kimseler, kanunun birçok ciheti tefsire muhtaçtır denerek hâlâ mevkufurlar. Her halde o kanun mucibince tahliyesi zaruri bulunan kimseler bir senedir mevkuf bulunuyor. Rica ederim, binlerce adam mevkuf bulunmaktadır. Bu tefsir ruznamededir. Fevkalâde ehemmiyeti haizdir. Müzakeresini teklif ediyorum. Yani Heyeti Celilenizin kararıyla hürriyeti verilen bu adamların bir senedir malesef hürriyetleri takyidedilmiştir. Bu doğru değildir. Meclisi Âlinizin hatırına getiriyorum. Belki birçok maddeler gibi bu da unutulmuştur.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Hakkı Hâmi Beyin beyan etmiş oldukları kanun ceraimi siyasiyeye aittir. Halbuki Mehmed Salih Efendinin söyledikleri ceraimi âdiye erbabına ait bulunuyor. Bugün bizim ceraimi âdiye ashabını affetmemize bir lüzum görmüyorum.

SALİH Ef. (Erzurum) — Arkadaşlar; teklifim mutlakdır. Ne ceraimi âdiye ve ne de ceraimi siyasiye; hiçbirisini tefrik etmemişim. Ceraimi âdiye ve siyasiye diye ayırmak pek doğru bir şey değildir. Binaenaleyh hapsanelerimizin de hali malûm. Sonra, mahpusinin kısmı âzamnının da müdafasızlık yüzünden mahkûm edildiklerini biliyoruz. Bazan mahkemelerimizden şikâyet ederiz, bazan da adaletlerine kaani oluruz. Mamafih her ne suretle olursa olsun af da şairi İslâmiyedir. Her halde bunun müzakeresini teklif ediyorum.

RAGİB B. (Kütahya) — Reis Bey Nevahi Kanununun hangi maddesine aittir bu mütalâa?..

SALİH Ef. (Erzurum) — Her halde Ragıb Beyin Nevahi Kanununun buradan çıkacağını pek zannetmiyorum. Bendeniz Meclisi Âlinizden rica ederim, bu bir dakikalık bir meseledir. Çıkarıverelim.

REİS — Efendim müsaade buyurunuz. Şimdi Salih Efendinin bir teklifi var. Adliye Encümeninden geldi. Celsenin bidayetinde ruznameye alındığı tebliğ olundu. Şimdi bunun müzakeresini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Efendim ekseriyet bugün bunun müzakeresini kabul etmiyor.

TUNALI HİLMÎ B. (Bolu) — Reis Efendi belki müstenkif var.

REİS — Hilmi Bey kuvvei kutsiyem yok ki müstenkif olup olmadığını anlıyayım.

TUNALI HİLMÎ B. (Bolu) — Aksini reye korsunuz belli olur.

REİS — Efendim! Hakkı Hami Bey Ceraimi siyasiye erbabının affı hakkındaki Kanunun tefsirine dair olan mazbatanın müzakeresini teklif ediyor. Bugün bunun müzakeresini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın (Hayır ekseriyet yok sadaları) Efendim rica ederim kabul edenler ayağa kalksın. Ekseriyetle kabul edildi.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Reis Bey, Salih Efendinin teklifi ile Hakkı Hâmi Beyin teklifi, ikisi de birdir. Tevhidedilerek gönderilsin. Hiç olmazsa hepsi birden çıkmış olur, vakit geçmez.

RAGİB B. (Kütahya) — Bu bir manevradır.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Ragıb Beyefendi, gelecek haftada o çıkar. Yine Nevahi Kanunu kalır, zannederim.

SÜLEYMAN SUDİ B. (Bayezid) — Malûmuâliniz bu mühim bir kanundur. Bu Ceraim Kanunu mühimdir. Tabedilsin ki bizde de bir fikir hâsıl olsun, ondan sonra müzakere edilsin.

REİS — Efendim evvelece mazbata tabedilerek tevzi edilmiş, neşrolunan kanunun tefsirine aittir. Şurada bir teklif var. O da okunsun.

ZAMİR B. (Adana) — Reis Bey evvelâ kanunu okusunlar ki nasıl tefsirdir? Anlıyalım.

REİS — Efendim Gene Mebusu Dr. Haydar Beyin bir takriri var. Okunacak.

Riyaseti Celileye

Salih Efendinin bu baptaki kanuniyle şimdiki müzakere edilecek tefsiri kanununun tevhidini teklif eylerim.

Gene Mebusu
Dr. Haydar

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Efendim birisi çıkmış bir kanunun mühim olan bâzı maddelerinin tefsiri hakkında, diğeri ise doğrudan doğruya Af Kanunudur. Bunların tevhidini gayriceaizdir. Birleştirilemez. Onun için evvelece birisi müzakere olunur. Sonra da öbürüsü halledilir.

REİS — Efendim zaten evvelece reye koydum. Fikriniz anlaşıldı. Şimdi de böyle bir teklif vâkı oluyor. Şu takriri kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmedi. Mesele bitti.

3. — *Hiyaneti vataniye mücrimininden bir kısmının affına dair olan Kanununun tefsiri lüzumuna dair Adliye Vekâleti tezkeresiyle divanı harblerce vazâifi askeriyeden dolayı mahkûm edilmiş olan eşhasın, Hiyaneti vataniye mücrimininden bir kısmının affına dair olan Kanundan istifade edip etmiyeceklerine dair Müdafai Milliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

REİS — Adliye Encümeni mazbataları okunacak :

Hiyaneti vataniye mücrimininden bir kısmının afflarına dair Kanun

MADDE 1. — Hiyaneti vataniye cürmünden dolayı istiklâl mahkemeleriyle mahakimi nizamı ve divanı harbler tarafından idama mahkûm edilen eşhasın cezaları müebbet küreğe ve müebbet kürek cezaları on beş sene muvakkat

küreğe tahvil ve maadası affedilmişlerdir. Halen işbu efalden maznun bulunanlar dahi evrakına nazaran bu aftan istifade eyliyeceklerdir. Ancak eczayı vatandan bir kısmının tefrik veya ecnebi bir Devlete ilhakına çalışanlar ve casusluk edenler ve halen memaliki ecnebiye ve bilâdı meşgulede bulunanlarla ihtilâs ve rüşvet ahzeyliyerek Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini tenkis etmiş olanlar işbu aftan müstesnadır.

MADDE 2. — 23 Nisan 1336 tarihinden itibaren şimdikiye kadar hiyaneti vataniye cürmünden dolayı tahkikat ve takibatı kanuniye icrasına mübâseret edilmemiş olanlar aleyhinde artık takibatı kanuniye icra edilemez.

MADDE 3. — İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

MADDE 4. — İşbu kanun Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur.

19 Rebiyülâhir 1340 ve 19 Kânunuevvel 1337

Adliye Encümeni Riyaseti Celilesine

19 Kânunuevvel 1337 tarihli (Hiyaneti vataniye mücrimininden bir kısmının affına dair Kanun) un ibarâtı arasında nazarı dikkati câlip bir surette tebarüz eden mübânenetin halli için kanunu mezkûrun esbabı âtiye dolayısıyla tefsirine ihtiyaç messettiğinden Heyeti Umumiye-den istihsal olunan müsaadeye binaen berveçhi âti hususatın encümence halliyle Heyeti Umumiye sevkini rica ederim.

Evvelâ kanun, gerek serlevhası ve gerek birinci ve ikinci fıkrası itibariyle munhasıran hiyaneti vataniye mücriminine hâs ve şâmil olup yalnız üçüncü fıkranın iptidasında (ancak) edatı takyit ve hasır ile bu af şumulünden istifade edemeyecekleri tadat etmiş ve nev'î müstesniyatı da hiyaneti vataniyeden addeylemiş ve bu ceraimi de (Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini tenkis) eden ceraim meyanına ithal eylemiştir. Şu halde : A - İstiklâl Mahkemelerinin (Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini tenkis) eylediği içtihadına müsteniden hiyaneti vataniye ile işbu kanunda gösterilen müstesniyattan maada ahvalde ita eylediği hükümler ve ezeümle meharimi askeriyeye taarruz ve tecavüz edenlerle şekavet ve vazifei memuriyeti sui-istimal gibi bir cürümden maznun olanlara ait

mukarrarat ahkâmı infaz edilecek mi? Veyahut bu kabîl mahkûmlar da bu aftan istifade eyliyecekler mi?

B) İstiklâl mahkemeleri tarafından 11 Eylül 1336 tarihli Kanuna tevfikân ita olunan hükümler hakkında ne muamele yapılacaktır?

Saniyen — Kanunda müstesniyat sayılmış ve bilhassa (İhtilâs ve rüşvet ahzeyliyerek) fıkrasıyla aftan istifade edemeyeceklerin ancak faili aslolan muhtelis ve mürteşiler olacağız zehabı hâsıl olmuş ve fer'an zimethaller hakkında kanun sâkit kalmıştır. Hususatı mesrude hakkında tefsirî bir surette seri bir karar ittihazı istirhamıyla teyidi ihtiram olunur efendim.

10 Kânunusani 1338

Adliye Vekili
Refik Şevket

Adliye Encümeni mazbatası

Hiyaneti Vataniye mücrimininden bir kısmının aflarına dair olan Kanun ibaratının delâleti mânasında bâzı mübayenet görüldüğünden İstiklâl Mahkemeleri tarafından «Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini tenkis» ve 11 Eylül 1336 tarihli Kanunun şâmil olduğu firarilik maddelerinden mahkûm edilen eşhas ile ihtilâs ve rüşvet ve casusluk mevaddında fer'an zimethal bulunanların aftan istifade edip edemeyeceklerinin tefsiren tâyini talebine dair Adliye Vekâletinden mevрут 10 Kânunusani 1338 tarihli tezkeresi encümenimizce mütalâa ve icabı keyfiyet tetkik ve müzakere edildi.

Evvelâ : Vâzı kanun olan Meclisi Âlinin bu baptaki maksadı tamamen taayyün eylemek için mezkûr Af Kanununun müzakeratına ait zabıtnameler tamamen okundu.

Badehu : İstiklâl mahakiminin vazaifi kanuniyeleri tetkik edilerek 11 Eylül 1336 tarihli Kanun mucibince askerden firar ve buna müteferri ceraim ile mezkûr kanuna tezyil edilen 26 Eylül 1336 tarihli Kanun mucibince memleketin kuvayı maddiye ve mâneviyesini tenkis ve casusluk ve bir de 29 Nisan 1336 tarihli Kanunda tarif olunan «Hiyaneti vataniye» ceraiminden ibaret olduğu görüldü.

Saniyen : Hiyaneti vataniye mücrimininden bir kısmının affına dair Kanun dahi mütalâa olunarak vâzı kanunun maksadına ve ibaratın sarahat ve delâletine nazaran kanun tefsir edildi. Şöyle ki : İstiklâl mahakiminin vazaifinin baş-

lıcalarından bulunan asker firariliğine buna müteferri ceraim hakkında Af Kanununda hiçbir kayıt ve sarahat mevcudolmadığından affın bu misillü ceraimde şümulü olmadığı ve mahakimi müşarünileyhanın kezalik cümlei vazaifinden bulunan 29 Nisan 1336 tarihli Kanunla tâyin edilen «Hiyaneti vataniye» ceraiminin af ve casusluk edenlerin istisna edilmiş olduğu kanunun sarahatı kâmile iktizasından bulunduğu cihetle bu hususatın tefsirine mahal olmadığı müttefikan karargir oldu. Asıl muhtae tefsir olan, Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini tenkis, unvanı altında içtima ve tekevün eden ceraimin affa dâhil olup olmadığı hususâtından ibaret bulunduğu takarrür eyledikten sonra kanunun sarahat ve delâleti itibariyle maksat ve mânası tetkik ve tezekkür edildikte her ne kadar kanunun gerek serlevhası ve gerekse ibarati yalnız hiyaneti vataniye ceraiminden bâhis ise de birinei maddenin istisnaiyat fıkrasında «İhtilâs ve irtikâbeyliyerek Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini tenkis edenler» ibaresiyle kuvayı maddiye ve mâneviye devleti tenkiste yalnız ihtilâs ve irtikâbeyliyenler aftan hariç barakılmış ve şu hale göre, küllün bâzı eczası tefrik olunarak aksanı mütebakıyesinin afta dâhil bulunduğu siyakı ibaresinin delâletiyle anlaşılmiş, binaenaleyh kanunun ibaretiyle maksadının telifi iktiza eyledikte, Af Kanunu İstiklâl Mahkimine tevdi olunan vazaifin asker firarilerine mütedair olan dan maadasını «hiyaneti vataniye» tâbirinin dairei şümulü dâhilinde cemeylemiş ve şu takdire göre kanunun fikarati evveliyesi meyanında ve hiyaneti vataniye ibaresinin yanbaşında bir de «devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini tenkis» ibaresinin vâzına manal görmiyerek yalnız istisna edilmiş olanları zikrile iktifa edildiği karargir olmuş ve takarrür eden işbu aslın fûruatını teşkil edip müstesniyata dâhil ve onun tetimmei cürmiyesinden bulunan yani müstesniyatı mebhusede fer'an methaldar olmak şevabini ihtiva eden efali cürmiyenin asla tebaan Af Kanununun hudut ve şümulünden hariç kalacağı ve asker maharimine karşı vukubulacak taarruz mevaddı, hukuuku umumiyeden ziyade hukuuk şahsiyeyi câmi bir fiili mahsus olup işbu efalin mücazâtı ayrı bir madde kanuniye ile takyidedilmiş olduğundan Af Kanununun bu nevi ceraimi dahi

kasıt ve ihtiva eylemediğine ekseriyetle içti-
hat ve kanaat edilmiş olmakla keyfiyet Heyeti
Umumiyenin nazarı tasvibine arz olunur.

16 Şubat 1338

Adliye Encümeni Reisi	Mazbata Muharriri
Bursa	Trabzon
Osman Nuri	—
Âza	Âza
Canik	Karahisarı Sahib
Ahmed Nafiz	—
Âza	Âza
Siird	Kırşehir
Mustafa Sabri	Cevdet
Âza	Hakkı
—	Âza
	Kısmen muhalifim
	Muş
	Abdülgani

İ. B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Divanı harblerce vazaif ve feraizi askeriyeye ait efali cürmiyeden dolayı mahkûm edilmiş bunlardan bâzılarının (hiyaneti vataniye) mücrimlerinin affına mütedair Kanunu Ceza ahkâmından istifade ettirilerek tahliye kılındıkları cereyan eden muamelâtta müsteban olmakta bulunmuş ve Garp Cephesi Kumandanlığından ahiren vâkı olan işarda, harb devam ederken harekâtı harbiye mücrimlerinin affı gayrikabili tedavi olan ceraimi harbiyenin tezayüdünü intacedeceğine emri âşikâr bulunduğu cihetle harb mahkûmlarının cezadan vâreste bırakılmamaları talebedilmiş olduğundan ve hiyaneti vataniye mücrimleriyle harb mücrimlerinin mahiyeti cürmiyeleri itibariyle yekdiğerinden müstakil ve farklı olmasına nazaran hiyaneti harbiye cürümlerinin harekâtı harbiye cürümleriyle karıştırılmaması lüzumu kanunisi derkâr bulunmuş olduğundan harb mücrimlerinden sehven tahliye edilenler mevcut ise tashihi muamele edilmesi, icabeden kumandanlıklara tamimen tebliğ edilmiş ise de Büyük Millet Meclisinde derdesti tefsir bulunduğu cümle mesmuattan olan marrûlarz Af Kanununun esnayı tetkikinde bu cihetin tavzihan tahtı karara alınması hususunun teminine müsaadei Celilei Riyaset Penahilerinin bideriğ buyurulması mâruzdur.

Müdafaai Milliye Vekili
Kâzım

Adliye Encümeni mazbatası

Divanı Harblerce feraiz ve vazaifi askeriyeden dolayı mahkûm edilmiş olan eşhasın hiyaneti vataniye mücrimlerinden bir kısmının affı hakkındaki kanundan istifade edip etmiyeceklerinin derdesti müzakere olan tefsir ile lüzumu halline dair Müdafaai Milliye Vekâletinin encümenimize muhavvel 13 . III . 1338 tarihli müzakeresi, tefsir hakkında mukaddema Heyeti Umumiyyeye takdim edilmiş olan 16 Şubat 1338 tarihli mazbata ile tetkik ve müzakere olundu.

Esas mazbatada tafsilen arz ve izah edildiği veçhile tefsirine lüzum görünen cihet başlıca dört noktaya munhasır olup birincisi; askerden firar cürmünün ikincisi; irtikâp ve ihtilâs maksadı haricinde olarak vukua getirilmiş olan kuvayı maddiye ve mâneviyei devleti kesir ve tenkise sây eylemek fiilinin üçüncüsü; işbu efalde fer'an zimethal olan mücriminin affı mezkûrden istifade edip edemeyeceklerinin rabian; maharimi askeriyeye taarruz fiilinin affı icabeden ceraimden olup olmadığının hallinden ibaret olup işbu tefsiratın menşei Hiyaneti vataniye mücrimlerinden bir kısmının affı hakkındaki 29 Kânunuevvel 1337 tarihli Kanuna inhisar etmekte olmasına ve Hiyaneti vataniye Kanununun birinci maddesi hiyaneti vataniye efalini tarif etmekte olup gerek ruhu kanunun sarahatı mutlakası ve gerek tefsir mazbatasının câmi olduğu kuyudu içtihadıye ve Müdafaai Milliye Vekâletinin marrüzikir tezkeresinde bast ve iradedilen mütalâaya nazaran Büyük Millet Meclisince kabul ve tasvip buyurulmuş olan salifilarz Af Kanununun vazaif ve faraizi askeriyeden dolayı divanı harblerce mahkûm edilmiş olan eşhasa şümul ve taallûku olmadığına müttefik karar verilerek Heyeti Umumiyyeye arz olunur.

Adliye Encümeni Reisi

namına	Kâtip
Mazbata Muharriri	Muş
Hamid	Abdülgani
Âza	Âza
Kırşehir	İsparta
—	Hacı Mehmed Tahir
Âza	Âza
Dersim	—
Abdülhak Tefvik	

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Efendim malûmuâliniz, bu mesele epeyce zamandan beri Meclisi Âliyi meşgul etti zannederim. Bugün itihaz eylediğimiz bir kararla teşekkül eden Encümeni Mahsus vazifesini ikmal ederse onun ikmal vazifesi bu meselenin daha ziyade itmamına medar olur. Onun için, mümkün ise onun ikmaline talik daha faydalı olmak ihtimali vardır. Çünkü orada (Kuvai maddiye ve mâneviye) nin tazvih edilmesi mevzuu bahistir. Onun için bunun talik edilmesini arz ve teklif ediyorum.

HAKKI HÂMÎ B. (Sinob) — Bir defa bu tefsirin teşekkül eden encümenle hiçbir alâkası yoktur. İster encümen İstiklâl mahkemelerini tamamen ilga etsin; ister İstiklâl mahkemelerinde bâzı tadilat yaparak devamına karar versin; ne olursa olsun, ortada bir hüküm vardır. Bunlar affa dâhil midir, değil midir? Yani encümenin vereceği karar ile mahkûm olanlar affın haricinde veya dâhilinde diye bir karar çıkacak değildir. Bu itibarla tefsir mazbatasını katıyen encümenin kararına talik etmek doğru değildir. Sonra efendim, bunun maatteessüf bugüne kadar gecikmesinin esbabı da kâtip beyin burada okumuş olduğu divanı harb mahkûmininin de bu kanundan istifade edip etmeyeceği hakkında bu kararının müzakeresi esnasında Heyeti Vekileden bir tezkere geldi. O tezkere üzerine bu meselenin affa dâhil olup olmadığını anlamak için Meclisi Âliniz bunu diğer evrakla tevhidten encümene göndermişti. Evvelce bu tefsir hakkında lâzım olduğu kadar müzakere cereyan etmiştir ve bu ikinci mesele üzerine encümenle havale olunmuştu. İkinci mesele hakkında encümenin mütalâası dinlenildi ve Af Kanunu hakkındaki noktai nazarlarını havi mazbata da şimdi huzuru âlinizde okundu. Binaenaleyh Meclisi Âlinizin encümenin bu tefsiri üzerine bir diyeceği varsa noktai nazarınızı ilâve ettikten sonra meseleyi neticelendirmek lâzımdır. Yoksa bunun şimdi teşekkül eden Encümenle hiçbir alâkası yoktur. Rica ederim mesele talik edilmesin.

REİS — Müsaade buyurunuz. Bu meselenin tefsirine ait evrak hepinizin malûmu olduğu üzere altı ay evvel buradan geçti ve Heyeti Celileniz bugün için bunun müzakeresine karar verdi.

Refik Şevket Beyefendi de bunun tehirine dair bir teklifte bulunuyor. Bu teklifi kabul ediyor musunuz? (Hayır, hayır, sadaları) şu halde mesele bitmiştir. Müzakereye devam edeceğiz.

İSMAİL ŞÜKRÜ Ef. (Karahisarı Sahib) — Bir nokta kalmıştır, rica ederim.

REİS — Efendim şimdi Refik Şevket Beyin teklifi kabul edilmedi.

İSMAİL ŞÜKRÜ Ef. (Karahisarı Sahib) — Bugün müzakere edilecek mesele tefsir meselesidir, tefsir meselesinde, her hangi bir karar itihaz olunursa olunsun, İstiklâl mahkemelerinin bugün kuvayı maddiye ve mâneviyei Devleti tenkis ceramî hakkındaki hükümlerini tahdid edecek bir fikir tesbit edilecek olursa iki, üç gün sonra yapılacak kanunla belki onu tevsi edecek her hangi bir fikir mevzuubahsolacak. O zaman tenakuza düşmüş oluruz. (Gürültüler) Müsaade buyurunuz. Şimdi bir karar veririz. Bugünkü intihabettiğimiz heyetin şimdi vereceğimiz karara münafi bir fikirle gelmeyeceği malûm mudur? Altı aydır bekliyen bir teklifin altı gün daha beklemesinde ne mahzur vardır?

HÜSNÜ B. (Bitlis) — O başkadır.

İSMAİL ŞÜKRÜ Ef. (Karahisarı Sahib) — Başka değildir. Onda o mücrimler de vardır. Altı aydır bekliyen bir tefsirin altı gün daha beklemesinde ne mahzur vardır? Halbuki bunun müstacelen hallinde mahzur vardır. Çünkü bugün vereceğimiz bir kararı yarınki karar nâkız bir şekilde olursa fena olur. Binaenaleyh tehiri lâzım ve zaruridir. (Reye sesleri)

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Efendim bendeniz tefsiri mutazammın Adliye Encümeninin esbabı mucibe mazbatasını mufassal telâkki ediyorum, bu okundu. İşittik. Orada deniliyor ki, kanunun mevadı fikarâtı şâmildir. Bendeniz bundan bir şey anlıyamadım. Sonra tefsir olunan madde hangi maddedir? Tefsiri lâzımgelen maddei asliyeyi göstermek icabeder. «Şu maddenin şurasında şüphe olmuş, şekkolmuş, şöyle tefsir etik» demek lâzımdır. Burada böyle bir kayıt görmedik. Onlar hangileri ise gelip izahat versinler. Hangi madde tefsir ediliyor, tefsire saik nedir ve bunun esbabı nedir? Bunların esasını öğrenelim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Hangi maddenin tefsir olunduğuna dair bendeniz Heyeti Celileyi tenvir edeyim ve sizi de okumak zahmetinden kurtarmış olayım. Çünkü bu kanunun hafızı oldum.

MUSTAFA SABRÎ Ef. (Siird) — Allah Allah.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Her ne kadar Hacı Mustafa Sabri Efendi bizim hafız-

lığımızı da inkâr etse de yine hatırımdadır. (Händler) Efendim malûmuâliniz 19 Teşrinisani tarihinde hiyaneti vataniye cürümlerinden bâzılarının affına ait bir Kanun çıkardık. O kanunun birinci maddesinin ikinci fıkrasında bir tâbir istimal ettik.

MUSTAFA SABRÎ Ef. (Siird) — Ne idi birinci maddedeki tâbir?... Demek ki, hafızanız da yok.

REİS — Efendim dinliyelim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Efendim birinci maddenin ikinci fıkrasının son noktalarında; ahzi rüşvet eylemek ve casusluk eylemek suretiyle kuvayı maddiye ve mâneviye Devleti tenkis eyleyenler müstesnadır deniliyor. Bendeniz bu tâbirin ahkâmı mevzuai kanuniyeye göre mucibi tefsir olduğunu gördüm. Heyeti Celilenizden aldığım salâhiyete müsteniden doğrudan doğruya bu kanunun muhtelif nıkatı nazardan tefsirine dair Adliye Encümenine bâzi sualler iradettiim. Dedim ki; kanunda rüşvet ahzetmemiş, fakat vasıtai rüşvet olmuş veyahut vermiş, bunlar da affa dâhilmî, değil mi? Kanunda casusluk eylemektir diyor. Casusluk etmemiş, fakat casusu saklamış, casusluk fiilini teshil etmiş. Bunlar da tabii dâhildir. Çünkü kanunda casusluk eylemek, rüşvet almak, sonra kanunun bahsettiği kuvayı maddiye ve mâneviye Devlet tâbirinin mânası nereye kadar şâmil? dedim. Adliye Encümeni bir defa bunu tefsir etti. Heyeti Umumiyeye sevk etti. Heyeti Umumiye bunu kâfi görmiyerek yine Adliye Encümenine sevk etti. Bendeniz vekilken bunu intaca çalıştım, Adliye Encümeninde tekrar arız ve amik, bir ay müzakere ettik. Çünkü millet bundan müstefidolacaktı. Hukuku millet mevzuabahisti. Neticede Heyeti Muhteremenin vermiş olduğu karar dairesinde bütün muamelâtın bir tarafa yazılarak tabi ve tevzii karargir oldu. Şimdi elde mevcudolmayan yalnız Kâtip Beyin elinde bulunan matbu kâğıtta kanun yazılıdır. Onun altında benim tefsir talepnamem vardır. Onun zirinde de Adliye Encümeninin tefsiri vardır. Mesele cidden muhtacı haldir. Fakat ehemmiyetli olduğuna binaen ve üzerinden böyle altı, yedi ay geçmiş olan bir meseleyi hazırlıksız tefsir ve imali fikretmek ve imali zihnetmek doğru olamaz. Bendeniz yine Heyeti Celilenizden rica ediyorum. Böyle ceffalkalem müzakeresine

kalkmıyalım. Çünkü vereceğimiz bir kararın neticede faidesinden ziyade netayici seyyisi olmak ihtimali vardır. İsmail Şükrü Efendinin teklifi veyhile bu meselenin hiç olmazsa pek az zaman, yani iki üç gün sonra meselâ meselenin müzakere edileceği güne kadar tehiri gayet faideli olur. Bunu bir kere okuyalım. Bir fikir edinelim. Bunun neticesi bendenizce mahzur-ludur. Çünkü kendi mahkemelerimiz tarafından verilen mukarreratın keenlemeyekün addi gibi bir vaziyet ihdas edeceğiz. Heyeti Muhteremen rica ediyorum. Hiç olmazsa bunu okuyacak kadar zaman lâzımdır.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Efendim encümene mensup âzalar burada mevcut değildir. Encümeni Mahsus müzakeratla meşguldürler. Hiçbirisi bunu müdafaa edemeyeceklerdir. Encümen namına bunu iki gün tehirini teklif ediyorum. Ben bunun esnayı müzakeresinde bulunmadım. Şimdi diğer arkadaşlarım da Encümeni Mahsusta meşguldür.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Efendiler bu evvelce tabi ve tevzi edilmiştir. Tabiidir ki, aradan epeyce zaman geçtiği için matbu kanun lâyihası unutuldu. Binaenaleyh Nebil Efendi arkadaşımız usülen tefsir edilecek kanunun buraya dereci lâzımgelirken dercedilmemiş buyurdular. Halbuki asıl kanun mevcuttur. Bendeniz okuyorum. Şimdi tefsir bu metin üzerine yapılmıştır ve bendeniz bu kanunu okurken Heyeti Celileniz dinliyecek olursa görecekler ki, pek de mühim bir yeri yoktur. Her nedense fıkârat üzerinde tereddüde mahal kalmaması için imali fikredilmiştir. Binaenaleyh dikkatle okunacak olursa zerre kadar tereddüt edilecek bir şey görülemez.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Bir kere usul meselesi halledilsin.

HAKKI HAMİ B. (Devamla) — Serlevha yalnız tereddüde sevk etmiştir. (Esastan bahset-sadaları) Esastan bahsediyorum.

REİS — Efendim evvelce tehiri reyinize kaydum, kabul edilmedi. Şimdi de kabulü teklif ediliyor. Refik Şevket Beyin tehir tekliflerini kabul edenler lütfen el kaldırsın.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Yeni Adliye Vekili Bey de bunun hakkında tereddüdediyor mu?

REİS — Ne yapayım Beyefendi, kabul olunmuyor.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Reis Efendi ekseriyet yoktur. Yedi, sekiz kişi ile bunu müzakere etmek doğru değildir.

HAKKI HAMİ B. (Devamla) — Bendeniz serlevhayı okuyorum : «Hiyaneti vataniye mücriminden bir kısmının affına dair Kanun» kanunun metni budur. On iki ay evvel birtakım eşhas affedildiği halde her nedense şu kanunun tefsir edilememesinden dolayı birçokları mevkufen bekliyorlar. Hapsanede yatan bir adamın haleti ruhiyesini düşünelim. Ondan sonra bunun müzakeresi lâzım mıdır? Değil midir? Önu da düşünelim ve bunun müzakeresini yapalım mı? Yapmalıyım mı? O vakit karar verelim. Değil yirmi dört saat; bir saat bile haksız olarak yatan bir şahıs bu kanunun burada bir sene kalmasından dolayı her halde titrer. Birinci maddeyi okuyorum :

«Madde 1, — Hiyaneti vataniye cürmünden dolayı İstiklâl mahkemeleriyle mahakimi nizamı ve divanı harbler tarafından idama mahkûm edilen eşhasın cezaları müebbed küreğe ve müebbed kürek cezaları on beş sene muvakkat küreğe tahvil ve maadası affedilmişlerdir. Halen işbu efalden maznun bulunanlar dahi evrakına nazaran bu aftan istifade eyliyeceklerdir.»

Bu mesele bizim doğrudan doğruya neşrettiğimiz Hiyaneti Vataniye Kanununun dairesi şumulüne dâhil olan kesana aittir ki, ister İstiklâl mahakimi, ister divanı harbler tarafından Hiyaneti Vataniye Kanununa tevfikân mahkûm olmuş olanlar şuradaki tefsir dairesinde idam, müebbed kürek ve on beş senelik kürek cezalarından maadası affedilmiştir. Şüpheye mahal yoktur. Tahakkuk edecek cezaya nazaran muamele görecektir. Ancak eczayı vatandan bir kısmının, tefrik veya ecnebi bir devlete ilhakına çalışanlar ve casusluk edenler ve halen memaliki ecnebiye ve bilâdi meşgulede bulunanlarla ihtilâs ve rüşvet ahzeyliyerek Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini tenkis etmiş olanlar işbu aftan müstesnadır.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — İhtilâs ve rüşvet hakkında tefsiriniz nedir? Bunu anlıyalım.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Müsaade buyurunuz söylüyeyim. Şimdi efendim asıl mucibi tereddüdü olduğu söylenen cihet; Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini tenkis etmiş olanlarla ihtilâs eden ve rüşvet ahzeyliyenlerin işbu af-

tan istisnası söylendiği halde bu kanunda diğerleri hakkında bir şey denmemiştir. Onlar hakkında ne muamele yapacağız? denmiştir. Mesele bundan ibarettir. Halbuki burada ihtilâs ve rüşvet ahzederek Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini kesredenler aftan müstesnadır demek suretiyle İstiklâl mahkemeleri tarafından mahkûm edilen diğer eşhasın kâmilan affa dâhil edilmiş olduğu şu kanunda bir kere tasrih edilmiştir. Eğer böyle olmasaydı, ya hiç zikredilmeyecekti veyahut denilecekti ki; Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini kesretmek suretiyle şu harekette bulunanlar bu aftan müstesnadır. Halbuki bu denilmemiş, yalnız ahzi rüşvet eylemek suretiyle Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini kesredenlere hasrettilmiş ve diğerleri affa dâhil olmuştur. Bunda müphemiyet yoktur. Müphemiyet olmadığı halde tereddüt olmasın diye encümen bunu uzunuzadıya izah etti. Refik Şevket Beyin, Heyeti Celilenizin kanaati tebellür etmediğinden dolayı bu, evvelece yeniden tamik edilmek üzere encümene iade edilmiştir tarzındaki beyanatı zannederim, doğru değildir. Şimdi arz ettiğim gibi bu gibi divanı harb hükümleri hakkında gelen tezkere ile her ikisi birden müzakere edilsin diye encümene gönderilmişti. Encümen Hiyaneti vataniye Kanununa tevfikân mahkûm olmaları zaten affa dâhil olmadığını burada zikir ve tasrih etmiş olduğu cihetle onun oraya gönderilmesi dahi zaitken nasılsa Meclis onu oraya göndermiş ve karar vermiş ve ondan dolayı tekrar encümene gitti ve geldi. Binaenaleyh bunda münakaşa edilecek bir şey yoktur. Efendiler istirham ederim.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Tefsiri anlıyalım.

HAKKI HAMİ B. (Devamla) — Tefsirde arz ettiğim şeyi söylüyor ki kâtip bey okudu; arzu ederseniz bir daha okunsun.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Canım kısa olsun, maksat anlaşılın.

HAKKI HAMİ B. (Devamla) — Canım efendim, tefsir bir madde kanunıye şeklinde tedvin edilmez, ancak filân ve filân noktalar hakkında fikrimiz şudur deniyor ve o noktai nazar kabul edildikten sonra o tefsiri aynen tebliğ edenler ve o tebliğat dairesinde kanunun ahkâmı cari olur.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Encümen; ihtilâs ve rüşvet meselesini ne suretle tefsir etmiştir? Soruyorum.

HAKKI HAMİ B. (Devamla) — Efendim bir kere bendeniz Mazbata Muharriri değilim. Mamafih ihtilâs ve rüşvet kelimeleri zaten bellibaşlı tarif ve izaha hacet olmıyan kelimelerdir. Efendiler bugün Devletin bütün kavanininde ihtilâs ve rüşvet için birer faslı mahsus vardır. Rüşvet; her hangi bir hakkı nâhak yapmak için birisinden bir şey almak ve ivaz mukabilinde vazife ifa etmektir. İhtilâs da; her hangi bir memurun muhafazasına memur olduğu bir parayı aşırmasıdır. İhtilâsın mânası çalmaktır. Rica ederim. Bunun için kanunda fasıllar vardır, maddeler vardır. Binaenaleyh ihtilâs hangisidir demek zaittir. Mesele budur. Ben bunda bir ehemmiyet görmüyorum.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Tefsire ihtiyaç yoktur efendim.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Encümeni adliyyeyi teşkil eden arkadaşlarımızın bir kısmı mühimmi yeniden intihabolunmuştu. Meseleye lâyıkıyla kesbivukuf edilmemiştir, binaenaleyh encümen bu meseleyi Cumartesi günü mevkii müzakereye koymak üzere geri istiyor. Nizamnamei Dahilî mucibince ve Nizamnamenin bahşeylediği salâhiyete binaen Cumartesi günü tekrar müzakere edilmek üzere encümen namına bunu geri istiyorum. (Gürültüler) (Encümen geri istiyor, verilsin sadaları.)

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Maddei kanuniyenin muhtacı izah ve tefsir olan kısmını yarım saatten beri aradım, bulamadım. İstiklâl mahkemelerinin vazai umumiyesi arasında; Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini ihlâl edenlerin de muhakemesi zikredildiği cihetle bu noktai nazardan İstiklâl Mahkemesi Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini nakıysadar eyliyen addettiği herkesi tecziye etmiştir, ve bu vâkıdır. Binaenaleyh şu kanun alehtlak Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini ihlâl edenlerin de affını müstelzim midir? Yoksa bundan yalnız ihtilâs veya ahzi rüşvet eylemek suretiyle Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini tenkis mi muradediliyor? zannı hâsıl ol-

muş ve o suretle tefsire ihtiyaç görülmüştür. Benderizce tefsire ihtiyaç yoktur. Çünkü Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesinin tenkisinin hududu yoktur. Üç kişinin gizli bir yerde görüşmesi Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini tenkis ve ihlâl edebilir. Bunun için bir had tefrik edilmemiş, binaenaleyh İstiklâl mahkemelerine bir hudut verilmemiştir. Şu hudut dâhilinde hareket edeceksiniz denmemiştir. Şu halde onlar da tabiatıyla şu kanun mucibince mafüvdür. Bu kanun mucibince yalnız kimler mafüv değildir. İhtilâs ve rüşvet ahzeylemek suretiyle Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini tenkis edenler aftan istifade edemeyecektir. Mesele gayet sarihtir. Binaenaleyh Refik Şevket Bey biraderimizin burada ısrarını anlıyamadım. Bendeniz kanunu görmemiştim. Şimdi gördüm. Okudum.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Zatiâliniz kaç saattir arıyorsunuz?

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Devamla) — Şimdi buldum. Okudum. Burada bizi şaşırtan «ahzi rüşvet ve ihtilâs ederek Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini tenkis edenler» dir. Çünkü memlekette vahdetle harb etmek ve neticeye vâsıl olmak için; ihtilâs; Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini tenkis eder telâkki olunmuş ve Heyeti Âliyeniz ihtilâsı öyle telâkki eylediği için bu kanunla bu gibiler aftan istisna edilmiştir. Sonra rüşvet ahzini de Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini tenkis eder bir hareket telâkki etmiştir ki, hakikaten de böyledir. Halkın ruhu üzerinde aleni rüşvetlerin tesiri büyüktür. O noktai nazardan bunları da aftan istisna etmişsiniz. Binaenaleyh meselenin muhtacı tefsir cihetini bendeniz göremiyorum. Kanun sarihtir, kanun dairesinde ifayı muamele edilmek üzere Adliye Vekâletine gönderilmelidir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Usule dair söyleyeceğim efendim. Bu kanunun hini müzakeresinde bendeniz bir teklifte bulunmuşum. Ceraimi âdiyeden dolayı İstiklâl Mahkemesince mahkûm olanlar hilâfı salâhiyet mahkûm olmuşlardır. Binaenaleyh...

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Tefsirin mahiyetine ait sözlerim vardır. Rica ederim, biz de söyleyeceğiz.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Bunların affı zaruridir. Hattâ mümkün olursa turku ka-

nuniyeden de mahrum edemeyiz. Bunları mahkemelere verelim demiştim. Efendiler, ahzi asker şube reisinin birisi para almış bunu da mı affedeceğiz? Hayır; yani Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini bu suretle ızzar kasdı gayet sarih ve cereyanı müzakere de gayet açık duruyor. Bu kanunun sureti tatbikini kimler anlamamış ve kanun nasıl tatbik edilememiş? Anlıyamıyorum. Bu hususta Adliye Vekâletine müracaatlar vâkı olmuş ve Adliye Vekâleti de meselenin Meclisçe hallini talebediyor, bu mesele Meclisten geçeli bir seneye yakın oldu ve bu kanun mucibince birçok kimseler affolundu ve cürümleri tefsire muhtacolmak dolayısıyla bir kısmı da affolunamadı. Arz ettiğim gibi bu noktayı o günkü müzakere ve verilen takririm tefsir etmiştir. Acaba bunu Adliye Vekâleti halledemez miydi? Adliye Vekili bu kudreti her halde kendisinde görmemiş ve müşkülü Meclisi Âliye göndermiş, Meclisi Âli bunu tefsir etmiş. Şu halde yeniden encümünde bir daha tetkika hacet yoktur. Mesele basittir. Mesele, Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini ızzar ne gibi şeylerdir? Bunu tâyindir. Abdülkadir Kemâlî Bey buyurdu ki : Bunun tâyini hudut imkânı yoktur. Yalnız bizim noktai nazarımuza maddi ve mânevi; cepheyi za'fa düşürecek her hangi bir hareket bunun içinde dâhildir. Çünkü o günkü zihniyet bu vâdide idi. Binaenaleyh; Meclisi Âli bir af ve atıfette bulundu. Büyük Millet Meclisi her halde böyle ufak bir tefsir yüzünden binlerce insanın mevkufiyetine meydan vermemelii ve bugünkü mesuliyeti vicdaniye ve mesuliyeti kanuniye huzurunda kalınmamalıdır. Bugünkü Adliye Vekili Bey bu tarzı hareketten imtina edecek midir? Doğrudan doğruya icra etmekte tereddüdedecek midir? Eğer hilâfi kanun bir harekette bulunursa istizah yaparız. Bendenizce evvel beevvel bu iş, havale edilmeli. Bu; Adliye Vekâletinin vazifesidir. Vazifesini yapmamışsa vekâlet mesuldür. Rica ederim meselenin tekrar encümene gitmemesi için her halde bu arz ettiğim şekilde Adliye Vekâleti zabıtlara bakarak ve müzakerenin ruhuna nüfuz ederek halli muamele etsin. (Gürültüler) Ve tefsiri yapım.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Encümen hakikaten zabıtları da okuyarak bu şekilde tefsir yaptı. Bu tefsiri yapmak için beraber bir ay çalıştık ve o şekilde tefsir edilmiştir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Pekâlâ. O halde efendiler bir daha encümene gitmesin. Bizde mezuniyet meselesi varken her gün encümen değişir. Bir mesele görüyoruz ki 3 - 4 ayda ancak buraya geliyor. Mesele de bu encümene hararetle gitmişti. Halbuki 4 - 5 ay geçtiği halde ancak bugün geldi. Rica ederim yine encümene gitmesin. Günahdır, lüzumsuz bir şeydir ve tefsir gayet bârizdir. Bu hususta hemen müzakere edilerek bir karar verildikten sonra hemen Adliye Vekâletine havalesini istirham eylerim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Esas hakkında müzakere açıldı; fakat hiç kimse tefsirden bahsetmedi.

REİS — Nebil Efendi söyledi.

HACI MUSTAFA SABRÎ Ef. (Siird) — Efendim, bu kanun kadar bedbaht kanun olmasa gerektir. Çünkü bu kanun bidayeti teklifinde üç defa encümene gelmiştir. Bendeniz Adliye Encümeninde olduğumdan dolayı iyice biliyorum ki üç defa efkârı umumiyyeye tercüman olarak yazdığımız şekli tahrir tekrar bize iade edilmişti. Tekrar tekrar Adliye Encümenine geldi ve nihayet bu son şekil Heyeti Celileniz huzurunda kabul edildi. Kanunda bâzi istisnalar var; eczayı vatandan bir kısmını tefrika veya ecnebi bir Devlete ilhaka çalışanlar, ve bilâdi meşgulede bulunanlarla ihtilâs ve rüşvet ahzeyliyerek Devletin kuvayı maddiye ve mâneviyesini ihlâl ve tekis etmiş olanlar. Bunlar afta dâhil değildir. Malûmuâliniz bir müstesna var. Bir de müstesna minh vardır. Müstesna dördtür ve bu da mutlaktır. Mütebakisi mafüvdür. Heyeti Celilenin efkâr ve hissiyatına kiraren tercüman olan Adliye Encümeninde bu mesele üzerinde durudiraz ve hararetle münakaşalar cereyan etti ve nihayet Adliye Encümeni bunu bu şekilde kabule muztar kaldı, zabıtları okudu da ve zabıtlardan istinbat ettiği ahkâma istinaden gerek affin şekli teklifi ve gerekse müzakerenin masabakunlehini anlayarak bu şekli meydana getirdi. Af, mutlaktır ve umumidir. Şu dört müstesnadın maada ceraim erbabı kâmilen mafüvdür, şeklinde kabul edilmiştir. Binaenaleyh tekrar bunun encümene iadesiyle tehiri kabul edilecek olursa tecil dört kere olmuş oluyor. Hiçbir Mecliste böyle bir kanun dört kere tecil edilmiş değildir. Bendenizce büyük bir günahdır. Adliye

Encümeni mazbatasının kabulünü teflim ederim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Reis Bey bendeniz tefsir aleyhinde söz istiyorum.

REİS — Buyurun.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Şimdi efendim hakikaten bir kararla çıkaracağımız bu tefsir bizatihi adaletsizlik ve haksızlık ve Meclis namına irtikâbedilmiş bir cürüm olacaktır. (Gürültüler) Müsaade buyurursanız efendim Heyeti Muhteremeyi tenvir edeyim. Bu tefsir hilâfı hakikat olarak yapılmıştır.

HACI MUSTAFA Ef. (Siird) — Encümen namına bu hilâfı hakikat kelimesini size reddederim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Müsaade buyurun İstiklâl mahkemeleri kuvayı maddiye ve mâneviye tâbirine istinaden ne gibi muhakemeleri görmüştür? Bendeniz aklıma gelenleri söylüyeyim. İstiklâl mahkemeleri şekavetten dolayı dâva rüyet etmiştir. Halbuki İstiklâl mahkemelerinin kanununda böyle bir şey yoktur. Asker maharimine ait muhakemeyi göreceksin diye İstiklâl Mahkemesinin Kanununda sarahat yoktur. Böyle iken buna mütaallik dâva rüyet edilmiştir. Vazifei memuriyetini suiistimal etmiş diye bir şube memurunu mahkûm etmiştir. Halbuki bunu mahkûm etmek için salâhiyeti yoktur. Hulâsa; böyle kuvayı maddiye ve mâneviye Devlet tâbirini bir çerçeve içerisine almadığımızdan dolayı ne kadar ehemmiyetli mesail varsa İstiklâl Mahkemesi bunları kâmilen üzerine almış ve bu ceraim erbabından bâzılarını mahkûm ederek cezayı kanunlerini vermiş veyahut da affetmiştir. Her ne ise...

Şimdi efendim bu kanun ne diyor? Bir kere İstiklâl mahkemelerinden mahkûm olanlara bakalım. Bir adamın cürmü rüşvet midir? Bir adam ihtilâstan mı mahkûmdur? Böyle adamlar aftan istifade etmez. Sonra cürüm casusluk mudur? Onun faili aftan istifade etmez veyahut cezayı vatandan bir kısmının tefrikine veya eenebi lir devlete iltihakına mı çalışmıştır? O da istifade etmez. Öyleyse maadası istifade eder. Soruyorum efendiler, memleketin en buhranlı zamanlarında, bahusus bendenizi İstiklâl Mahkemesine gönderdiğiniz zamanda İnönü zaferleri zamanında, Kastamonu yolunu kesen eşkiyalı biz mahkûm etmeseydik ve bunlar diğer mahkemelere gitseydi, af mı edileceklerdi? (Hayır sadaları) O halde bunların afları; Meclisi Âli namına icarayı kaza

eden bizim heyetimiz tarafından mahkûm olduğundan dolayı mıdır?.. (Gürültüler) Müsaade buyurun bu bapta salâhiyetiniz yoktur diye henüz bir karar ittihaz edilmemiştir. Rica ederim böyle bir karar ittihaz etmedikçe mevzu bir kanuna istinaden ve mevcut bir salâhiyete binaen karar verilmiş olan bir şeyin gayrikanuni olduğunu nasıl kabul ederiz? En açık bir misal söyleyeyim. Konya İstiklâl Mahkemesi...

ÖMER LÜTFİ B. (Saruhan) — Af Kanununun aleyhinde söylüyorsunuz.

MUSTAFA SABRİ Ef. (Siird) — Bravo bravo.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Tefsirin aleyhinde söylüyorum.

MUSTAFA SABRİ Ef. (Siird) — Efendiler Af Kanununun aleyhinde söylüyor.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Af Kanununun ben tatbik etmişimdir efendiler.

MUSTAFA B. (Dersim) — Etmemişsinizdir, etmişsinizdir Beyefendi.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Yalnız Af Kanununun bu gibilere şümulü olmadığını söylüyorum. Sonra efendim...

MUSTAFA B. (Dersim) — Senin zamanında da böyle değil miydi?

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Mustafa Bey eğer kudretiniz varsa kanun dairesinde görüşelim.

Sonra efendiler, bu kanun hiyaneti vataniye müerimininden bir kısmının da affına dair bir kanundur. Memlekette şekavet, asker maharimine tecavüz, vazifei memuriyetini suiistimal edenlerin cürümleri hiyaneti vataniye midir? Hiyaneti vataniyeyi biz kanunda tasrih etmedik mi? Bu kanunun şekli bu tarzda iken ve Hiyaneti vataniye Kanununun ilk fıkrasında (Hiyaneti vataniye cürmünden dolayı) denmişken, tefsirin gayrikanuni olduğuna açık misal zikredebeyim; bakınız Adliye Encümeni ne diyor? Asker maharimine karşı vukubulacak tecavüz hukuku umumiyeden ziyade hukuku şahsiyeyi câmi bir fiili mahsustur. Rica ederim, seferberlik hengâmında asker maharimine cebren taarruzun idamı müstelzim olduğuna dair bir madde münferide vardır. Adliye Encümeni hukuku şahsiye tâbirini nereden kullanmıştır? Böyle maharimi askeriyeye kuvayı Hükümetin temelini teşkil eden asker maharimine taarruz ve tecavüzü hukuku şahsiyeden telâkki edecek kadar bir düşüneyi kabulde mazurum.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Daha iyi ya affedilmez.

REFİK ŞEVKET B. (Saduhan) — Bunun ehemmiyetini nazarı takdire almıyan Adliye Encümeni adliyeciliğe münafi olarak bir karar veriyor.

Efendim Adliye Encümeni bidayette bir silsilei mütalâa tutturuyor. Diyor ki, İstiklâl mahkemelerinin kuvayı maddiye ve mânevîyeyi Devleti tenkis yüzünden vermiş olduğu mukarrerat buna dâhildir. Fakat kuvayı maddiye ve mânevîyeyi Devlet tâbirinin kendilerine vermiş olduğu kuvvet ve salâhiyete binaen İstiklâl mahkemeleri tarafından maharimi askeriye taarruz dolayısıyla verilen cezayı istisna etmek ve ceraim erbabını aftan istifade ettirmek istenilirse o halde ne gibi netice hâsıl olur? Diye encümende mevzuubahsolunca o zaman şu fıkrayı istisna etmeye mecbur oldular.

HAKKI HÂMÎ B. (Sinob) — Kanunu mahsus vardır istisna etmeye.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — İstisna ettirmeye sebebiyet verenler ne yaptılar? Bir kaide koydular. O kaidenin istisnaiyeti içinde hakikaten calibi dikkat yerler vardır. Onu çıkarıyorlar. Böyle adliyecilik olmaz.

HAKKI HÂMÎ B. (Sinob) — Fakat istirham ederim, encümene tecavüz ediyorsunuz. Zatiâliniz Adliye Vekâletinde bulunduğunuz zaman bu maddei kanuniyenin neresini müphem gördünüz ki müphem olmadığı halde şimdi müphem gösteriyorsunuz.

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) — Müsaade buyurun fikirler mâruzu hücum olur. Hiçbir vakit burada şahıslar mevzuubahis değildir. Ben burada fikirden bahsediyorum. Onun için efendim bendeniz bu tefsirin şimdi teşekkül eden Encümeni Mahsus «kuvayı maddiye ve mânevîyeyi Devlet» in derecei şümül ve mânasını tesbit edeceğine göre onların tesbitinden alacağımız feyizden bilistifade bu tefsire teşmil etmek üzere yine tekrar encümene iadesini teklif eylerim. (Gürültüler)

REİS — Rica ederim efendim o teklifiniz reddolundu.

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) — Rica ederim onu ehven olarak telâkki edelim. Bu kanun hüsnütefsir edilmemiştir. Heyeti Muhteremenin tekrar tekrar nazarı dikkatini celbederim.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Reis Bey bir dakika müsaade buyurun. Bendeniz encümenin mazbata muharririyim ve encümen mazbata muharrirliğine daha yeni intihap olundum. Encümenin hukukunu müdafaaya ben mecburum. Fakat daha kanunu ben okumadım. Şimdi ben ne diyeyim? Cumartesi gününe talik edilsin de Cumartesi günü bunu müdafa edeyim.

REİS — Efendim dinleyelim. Hüseyin Avni Bey usule dair bir şey söylüyor.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim Mustafa Kemal Bey biraderimizin buyurduklarını zati kanaatlerinden başka bir şey görmüyorum. Encümen kanatini tesbit etmiştir ve encümende tabii kendisi de vardı. Bu usuldendir ki geçen sene gibi encümenin yapmış olduğu mazbataları yine geçen senenin mazbata muharriri müdafa eder. Yoksa her sene değişen mazbata muharrirleri her şeyi müdafa edecek olsa bu Meclisten hiçbir mesele çıkmaz. Usul bunu emreder. Meclise gelmiş bir tefsir vardır. Tefsirin hükmünü verecek Meclistir. Beyin buyurdukları kendi mütalâalarıdır. Ben bunu yanlış yapmıştır diyorum. Doğru yapmıştır diyorum. Fakat hakem Heyeti Celiledir.

REİS — Efendim şimdi müsaade buyurun, bir takrir vardır. Genç Mebusu Hamdi Bey takririnde diyor ki: Bu lâyihai kanuniyeye aid tefsir tabii ve âzayı kirama dağıtılsın. (Dağıtıldı sesleri) Ve âza haberdar olsun. Ondan sonra müzakere olunsun, deniyor. Şimdi bugün bunun müzakeresini kabul buyurduunuz. Bu teklifi de kabul ediyor musunuz? (Hayır, hayır sesleri) reddolunmuştur. Efendim Erzurum Mebusu Salihi Efendi de diyor ki: Kanun sarihtir, tefsire kalkışmak fazladır. Tefsir teklifini reddedelim diyor. Halbuki tefsir teklifini Meclis kabul etmiştir ve Encümene gitmiştir. Binaenaleyh ortada bir mazbata vardır. Bu takrir reye konmaz efendim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Dün malûmuâliniz bu yüzden burada dehşetli gürültü oldu, binaenaleyh nisabı ekseriyet olmadan bu reye konamaz, rica ederim. Hiç olmazsa ekseriyeti bulalım. Nizamnamenin (104) neü maddesi mucibince bu noktayı arz ediyorum.

REİS — Müsaade buyurun rica ederim. Siz

de bu kürsüde söz söylediniz. Niçin ekseriyet olmadığını o vakit iddia etmediniz?

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Ekseriyet kararda lâzımdır efendim.

SALİH Ef. (Erzurum) — Celse ekseriyetle açılmıştır ve ekseriyet vardır efendim.

REİS — Efendim yoklama yapacağız. Müzakerenin kifayetine dair bir takrir vardır. Müzakerenin kifayetini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Müzakeer kâfi görülmüştür. (Yoklama yapıldı.)

7. — *Sinob Mebusu Hakkı Hami Beyin, yoklamada bulunmayanlardan kistelyevm yapılmasına dair takriri*

REİS — Efendim bir takrir vardır.

Riyaseti Celileye

Yoklamada mevcut bulunmayanlar hakkın-

da kistelyevm muamelesinin icrasını teklif ederim.

27 Temmuz 1338

Sinob
Hakkı Hami

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Reis Bey usulü müzakere hakkında müsaade buyurur musunuz?

REİS — Efendim bunun usulü musulü yoktur. (Handeler) Efendim saat alâturka on. Bu nu nazarı dikkate alın. Ortalık yaz günü. Kistelyevm takririni kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul olunmuştur efendim Cumartesi günü bermütat içtima etmek üzere celseyi tatil ediyorum.

Hitamı müzakerat; saat : 5,35

İçtimai âti ruznamesi

1. — Zaptı sabık hulâsası
2. — Evrakı varide :
 1. — Trakya'nın senei devriyei işgali münasebetiyle mevrut telgraflar
 2. — Mazhar Müfid Beyin, Muhakemat Encümeninden istifasına dair takriri
 3. — Ziraat mektepleri hakkındaki lâyihai kanuniyenin müstacelen müzakeresine dair Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası

Müzakere edilecek mevad

Heyeti Vekilenin vazife ve mesuliyeti hakkındaki lâyihai kanuniye

Hiyaneti Vataniye Af Kanununun tefsiri hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası

İstiklâl mahkemeleri hakkındaki lâyihai kanuniye;